

Tabor

1994

EL FORTIN

7-8

Tabor

1994

EL FORTIN

7-8

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov
TABOR je last in vestnik Tabora SPB. — Mnenja Tabora SPB
predstavljajo članki, ki so podpisani od Glavnega odbora.

Izdaja ga konzorcij. Predsednik: inž. Anton Matičič
Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila: za lastništvo
lic. Ivan Korošec, upravnik Božo Šušteršič.

TABOR is the voice of the Confederation of the United Slovene
Anticommunists.

TABOR es el órgano de la Confederación de los
Anticomunistas Eslovenos Unidos.

Director: Ing. Antonio Matičič,
Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.
Propietario: lic. Ivan Korošec

Composición, diagramación y armado:

MALIVILKO - Telefax: (54-1) 362-7215

Impresión: Talleres Gráficos VILKO S. R. L., Estados Unidos 425
(1101) Buenos Aires, Argentina, Tel. 362-7215/1346

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual Nº 321.385.

NAROČNINA: Za vse države 20 USA dolarjev .

Naročila, reklamacije, nakazila, pošiljajte začasno na naslov:

Bogoslav Sustersic, Gral. Vacca 988 (1686) Hurlingham.

Bs. As., Argentina.

Dopise, članke in ostalo pošto pošljite na naslov:

Dusan Dimnik, A. Alvarez 2184, (1602) Florida,

Bs. As., Argentina.

**KO „TABOR“ PREBERETE,
POŠLJITE GA V DOMOVINO!**

Svobodni sveta
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!

Julij - Avgust 1994 • Buenos Aires • Julio - Agosto 1994

IVO ŽAJDELA

Spominske plošče pod medijskim bojkotom

Najpomembnejši dogodki, ki so v letu 1993 zaznamovali Slovenijo, so bili postavljanje župnijskih spominskih plošč žrtvam komunistične revolucije. Mogoče se bo kdo ob tej trditvi začudil, vendar sem podpisani lansko leto bil na okoli tridesetih tovrstnih prireditvah in lahko to torej mirne duše trdim. Svoje pa je prispeval tudi popolni molk glavnih slovenskih medijev, ki je po svoje zelo zgovoren. O prireditvah sta poročala le Družina in Slovenec. Molk drugih medijev je bil toliko hujši, ker je šlo za prireditve, na katerih se je velikokrat zbralo več ljudi, kot na katerikoli drugi prireditvi.

Doslej so bile spominske plošče odkrite v 44 župnijah in 17 podružnicah. Na njih je napisanih 4.890 imen. Podatki seveda niso povsem popolni, saj so se pripravljalniki odbori pogostokrat srečavali s primeri, da svojci niso dovolili napisati imena svojega družinskega člana. Pojavljala pa so se tudi nova imena po odkritjih spominskih plošč, kajti šele takrat se je širše razvedelo za zbiranje imen, tako na nekaterih ploščah manjka tudi do deset in celo več imen. Na Gorenjskem in Štajerskem odkrivanje plošč spremlja še en problem, razločevanje protikomunističnih žrtev od mobilizirancev v nemško vojsko. V Godešiču pa so na ploščo napisali celo vse žrtve iz prve in druge svetovne vojne, partizane in domobrance, zaradi česar borci sedaj odbor tožijo. Največ težav pa je nastajalo zaradi razcepljenosti na dve organizaciji, ki skrbita za organizacijo, na Novo slovensko zavezo (vodi jo dr. Tine Velikonja) in na Društvo za obeležitev zamolčanih grobov (vodi ga France Perme). Če je Zaveza v prvem obdobju nasprotovala navajanju imen domobranci ter se

izogibala izrazu „komunizem“, je Permetovo Društvo pogosto botrovalo raznim površnostim (ni letnice smrti, ni seznamov po vaseh, pomanjkljivi so zbrani podatki o žrtvah, pa tudi spominska obeležja so pogostokrat neizrazita, kot na primer v Želimljah, sam Perme pa je ves čas skrbel, da se plošče niso vzdavale na pročelja cerkva). Nekaterim površnostim je botrovalo tudi hitenje, še posebej v obdobju od lanskega poletja do konca novembra, ko se je nekajkrat zgodilo, da so odkrivali plošče istočasno na večih krajih, tudi na štirih krajih na isti dan.

Dr. Tine Velikonja meni, da je za nami četrtnina opravljenega dela, ki je bilo vse prejkot pa prijetno. Hoja od hiše in trkanje na vrata, ki so jih večinoma odpirali nepoznani ljudje, ki niso skrivali, da bi radi mir, da jim je vsako nadlegovanje odveč. Po njegovem je najlepša rešitev v Polju pri Ljubljani, kaj dosti pa ne zaostajajo spomeniki v Ambrusu, Dolenji vasi pri Ribnici, Loškem Potoku, Preserjah, Podbočju, Sv. Trojici na Blokah, Sv. Vidu nad Cerknico, Šentvidu pri Stični in v Samotorici. Primera v Godešiču in Črnem vrhu nad Idrijo pa sta pokazala, da še ni zrel čas, da bi na spomenike dajali skupaj partizane oziroma komuniste ter žrtve revolucije. Morda je prav, da spomeniki pričujejo, kako razklan je bil v usodnih časih slovenski narod.

Medtem se priprave za postavitev naslednjih spominskih plošč nadaljujejo in že spomladi bo v več krajih njihovo odkritje. Letos bosta po številu žrtev najbolj izstopala Šentjernej in Loška dolina, velika prireditev pa se pripravlja tudi v Šentjoštu ob obletnici ustanovitve prve vaške straže.

Ali bodo letos mediji bolj naklonjeni tem vsekakor po številu prisotnih ljudi pa tudi po pomenu važnih prireditev?

RADO BORDON Iz Sodobnih sonetov:

Črne bukve

Vsekakor vredne so označbe: Črne...
Po dolgih, prepovedanih potéh
se davni, skrivni zločinski greh
nenadoma na beli dan povrne.

Žal, kar prebiramo, nam izpričuje,
kakó Slovenec dal je dosti zgledov,
da ubijalstvo ni slovenstvu tuje.

Ko raznobarnih Bukev niz pisálo
je kup krvnikov z bratovsko krvjo,
se v krvoločnosti je pred vestjo
na blagor vseh potomcev sklicevalo.

Mordà že tudi vnuki sprtih dedov
(današnji Kajni pa kak nov Heródež)
si brusijo svoj bratomorni bodež?

Rupnik — ljubljanski župan?

Naslednje pismo je dr. Stanko Kociper poslal ljubljanskemu dnevniku *Slovenec*, ki ga je z manjšimi črtanji in tiskovnimi napakami objavil dne 26. marca 1994. Le celoten stavek, ki ga mi prinašamo v mastnem tisku, je *Slovenec* izpustil. - Op. ured. TABORA.

Kakor priporoča stara ruska ljudska modrost, tudi jaz „na vsako kihanje ne nazdravljam“. Ker pa ste v svojem cenjenem listu med pismi bralcev objavili trenutno aktualen prispevek g. Petra Lipovška iz Ljubljane, ki z dokumentiranjem sicer že sto in stokrat prežvečenega vprašanja o prostovoljni internaciji gen. Leona Rupnika za časa italijanske okupacije hoče utemeljiti, zakaj generalovo ime ne spada med ljubljanske župane, in je pri tem s svojo inficirano slino oškropil še mene, se mi zdi olikano, da na ta kih nazdravim.

Predvsem: Če je gen. Leon Rupnik za prevzem županskega položaja mesta Ljubljane med drugim stavil tudi pogoj, da ga Italijani internirajo skupaj z njegovimi stanovskimi tovariši, prav ničesar ne spremeni na dejstvu, da je bil župan. V ostalem pa; g. Peter Lipovšek (in še kdo) sploh ve, da je takratni ljubljanski župan dr. Jure Adlešič, ki je na tem mestu v skladu s predpisi meddržavnega prava ostal še iz Jugoslavije, iz lastne pobude — odstopil? S tem je ostal nezaseden edini količikaj pomemben slovenski upravni položaj v vsej okupirani Sloveniji. Brez Adlešičevega odstopa gen. Rupnik ne bi nikdar postal ljubljanski župan, četudi bi Italijane na kolenih moledoval, naj ga zaradi tega mesta tudi internirajo. Kdo bi spričo dejstva, da je slovenski župan prostovoljno odstopil, Italijanom lahko preprečil, da na njegovo mesto ne bi postavili svojega italijanskega podestá? — OF? Njeni hrabri partizani? — Znašli so se vodilni slovenski možje (med njimi že tedaj škof dr. Gregorij Rožman), ki so visokemu komisarju Emiliju Crazioliju nasvetovali, naj postavi Slovenca gen. Rupnika, kateri je takrat bil zaradi posredovanja za svoje brezposelne in gladujoče stanovske tovariše (in tudi civiliste!) morda najbolj popularna osebnost v Ljubljani. Če je torej šel prostovoljno v internacijo kamor mu zaradi let (62) sicer ne bi bilo treba iti, vsekakor ni razlog, da bi mu lahko zanikali, da je bil župan, ampak mu je samo v čast in dokaz za njegovo tenkočutnost in politični takt. Saj v Lipovškovem dokumentu sam italijanski general Mario Robotti pravi: „Vse to zato, da bi slovensko prebivalstvo, ki ne pozna vzroka, zakaj ni bil v postopku za internacijo (62 let! - S. K.), vedelo, da ga je doletela skupna usoda in da ni užival posebnih ugodnosti.“ Pri tem pa je Rupnik ob svojem izpustu iz internacije že potegnil za seboj na svobodo še vse nad 55 let stare stanovske tovariše, ki bi sicer ostali še naprej v internaciji, in je potem kot župan lahko izvlekel iz taborišč stotine internirancev ter v Ljubljani pod okupacijo izpeljal vzorno socialno in občinsko politiko. Vsi ti

dokumenti, ki jih ponuja g. Peter Lipovšek, niso torej nikakšen argument za to, da gen. Leon Rupnik ne spada med ljubljanske župane.

Ko na koncu brez vsake zveze z bistvom zadeve objavlja še Gambarov predlog z dne 4. januarja 1943 (ko je župan Rupnik izposloval svobodo že stotinam internirancev) za izpust iz internacije tudi dveh Rupnikovih sinov in zeta, si očitno ni mogel kaj, da ne bi pošvrknil še mene in me lokavo vprašal: „Torej, g. književnik dr. Stanko Kociper, kdo, kaj in koliko je požrl in kakšno korist je od tega imel?“ Škoda je samo, da je tako slabo ciljalo in ustrelilo strašanskega kozla. Jaz namreč takrat še sanjati nisem mogel, da bom kdaj Rupnikov zet; saj sem ga poznal samo še po slikah — in seveda po ofarski poneumljajoči agitaciji. Preždel sem v internaciji vse do italijanske kapitulacije kljub temu, da sem že takrat bil „g. književnik“ in celo Prešernov nagrajenec, pa kljub temu, da je župan Rupnik, kakor sem pozneje na lastne oči videl, tudi zame interveniral — brez uspeha! Zakaj? Bi mi mogoče g. Peter Lipovšek lahko postregel s kakšnim dokumentom, ki bi mi razjasnil to vprašanje, kakršno me že nad pol stoletja zaposluje?

Popolnoma pa se strinjam z g. Lipovškom: „Dejstva ostanejo dejstva. Pisci zgodovine jih spreminjati ne morejo in ne smejo.“ Jaz bi dodal še: In ne zlonamerno tolmačiti!

Glede dejstva okupacije, ki je zanj očitno najmočnejši argument — ker je pač ne priznava —, pa samo kratek citat iz kar zajetnega meddržavnega vojnega prava, ki so ga podpisale in ratificirale vse civilizirane države sveta; med njimi seveda tudi udeleženci II. svetovne vojne:

„Vojaška zasedba ali okupacija je začasno izvrševanje državne oblasti v zasedanem sovražnem teritoriju. — Vojaška zasedba ali okupacija je izvrševanje državne oblasti namesto suverena na osnovi dejanske oblasti in v skladu z vojnim pravom... itd.“ (Glej: IV. haaški dogovor o kopnovojnih zakonih in običajih in Pravilnik o kopnovojnih zakonih in običajih.)

Nerodno je samo, da mednarodni pravni in vojaški strokovnjaki in diplomati, ki so te dogovore in pravilnike sestavljali, niso predvideli, da jih neki Peter Lipovšek ne bo priznal. Opraviči jih lahko samo to, da normalni možgani pač niso mogli predvideti, da bodo nekoč — l. 1941 — naši komunisti, ki so bili takrat Hitlerjevi zavezniki, podvzeli vse, kar so mogli, da je bila Jugoslavija v sramotnih desetih dneh pomendrana in Slovenija razčetrverjena in so tako lahko zlorabili narodovo osvoboditeljsko razpoloženje, pa s svojo goljufivo NOB izvedli zverinsko krvoločno boljševiško revolucijo prav za časa sovražne okupacije, ko se je pošteni in rodoljubni ljudje niso mogli obraniti, če niso hoteli postati — „izdajalci“ kot gen. Leon Rupnik.

Sicer pa: Če gen. Leona Rupnika ne bo na plošči med ljubljanskimi župani, bodo njegove plemenite, poštene in sedaj že strohnele mučeniške kosti vseeno z ljubeznijo gnojile sveto slovensko zemljico, za katero v neomajni zvestobi BOGU - NARODU - DOMOVINI ni žrtvoval samo svojega dobrega

imena in časti, ampak tudi življenje.

V tem slučaju bodo le Slovenci samostojne in svobodne slovenske države za vse bodoče rodove in za zgodovino doprinesli neizbrisni dokaz, kako nevarno je poneumljajoči boljševiski bacil načel že samo srčiko slovenske kulturnosti.

Dr. Stanko Kociper

Bs. As - Argentina

Spominska obeležja širo domovine

V štev. 1-2 letošnjega letnika „Tabora“ smo objavili vrsto poročil o odkrivanju spominskih obeležij širo domovine. Danes objavljamo povzetke iz poročil, ki nam jih je poslal g. Ivo Žajdela, kateremu se za to njegovo delo najlepše zahvaljujemo. (Op. ur. Tabora)

BOROVNICA (17-4-1994)

17. aprila 1994 so v Borovnici odkrili spomenik doslej zamolčanim žrtvam, ki so bile med drugo svetovno vojno in po njej pobite zaradi komunistične revolucije. Na petih ploščah, pred katerimi stoji simbolični steber, je vklesanih 121 imen. Že bežen pogled pove, da je bilo med žrtvami precej žensk.

Nad borovniško dolino je bila takrat razvpita Krimška jama, partizani pa so avgusta 1943 med napadom na postojanko Vaške straže v Borovnici (ki ni nikogar ogrožala) na Zabočevem požgali več hiš in gospodarskih poslopij. Borovniški vaški stražarji (vodil jih je legendarni Ludvik Kolman) ob italijanski kapitulaciji niso delili usode s tistimi na Turjaku, toda sledil je genocid po koncu vojne.

Slovesno mašo je vodil prelat Franc Vrhunc. Tej je sledil kulturni in spominski del pred cerkvijo, okolico katere bo odslej krasil novi spomenik. Domačin Stane Novačan je prvi spregovoril: „Vse to se je dogajalo pomladi in poleti 1942, ko ni bilo nobenih vaških straž. Na svojih domovih so bili pomorjeni preprosti vaščani, ki se za politiko niso zanimali, ki se niso čutili ogrožene in se zato tudi niso skrivali. Nadaljevalo se je jeseni 42. leta in v letih 1943, 1944 in 1945. Da bi ohranili sebe, svojce, svoj dom, so se začeli braniti z orožjem. Končalo se je po končani vojni v breznihi: brez sodbe, brez pogreba, brez mrliškega lista, brez spomina, izginili so, kot da jih nikoli ni bilo.“

Slavnostni govornik Tine Velikonja pa je med drugim opozoril na geslo „Važno je biti zraven!“ Dejal je, da je to geslo med vojno vodilo krščanske socialiste, da so se pridružili OF: „Važno je biti zraven! Le tako bomo lahko

spremenili značaj slovenskega človeka.“ „Tudi na tem spomeniku so imena ljudi, ki so bili pomorjeni v krvavih mesecih leta 1942, pa ni bilo takrat slišati od krščanskih socialistov besedice protesta. Še več, ko so pod vosovskimi streli padali slovenski duhovniki, je Kocbek bleдел o blaženi krivdi njihovih moralcev. A molk in zmedene razlage jim niso nič pomagali, dočakali so dolomitsko izjavo, dočakali mrk in komunistično prevlado ob koncu vojne. Zgodovina nas torej uči, da je važno biti zraven, a ne za vsako ceno.“

POLJANE NAD ŠKOFJO LOKO (24-4-1994)

24. aprila 1994 so v Poljanah nad Škofjo Loko na pokopališču ob cesti, ki vodi pod Blegoš, odkrili spomenik doslej zamolčanim žrtvam druge svetovne vojne. Na njem je 62 imen oseb, ki so bile ubite na protikomunistični strani (dve imeni manjkata) in 11 imen mobilizirancev v nemško vojsko (pet jih manjka).

Po sv. maši je spregovoril predsednik pripravljalnega odbora **Franc Arnol** iz Volče: „Če porednež vrtnarju ob najlepšem cvetenju polomi vse tulipane in se ob tem hvali nad svojim podvigom, pozabi pa na gomolje, ki so v zemlji, je njegovo delo kratkotrajno. Tako je tudi z resnico. Taka usoda je doletela tudi te zamolčane žrtve naše župnije. Bili so kot tulipani, še več, to so bili očetje, matere, bratje, sestre, strici, tete, prijatelji. Med njimi pa tudi komaj rojena otroka. Nasilno so morali zapuščati svoja ognjišča in na krut način so ugašala njihova življenja. Domači so bili tako ustrahovani, da resnice nikomur niso upali povedati. Njihovi otroci so bili v družbi zasramovani in drugorazredni. Šele slovenska pomlad je leta 1990 prinesla nekaj več razumevanja za to bolečino.“

Nekaj besed so na slovesnosti povedali tudi **Tine Velikonja** (NSZ), **Alojz Žibert** (nemški mobiliziranci), **Ivan Oman**, prebrali pa so tudi govor predsednika škofjeloškega izvršnega sveta **Vincencija Demšarja**.

Naj omenim, da se je tudi v Poljanah, kot pred tem v Borovnici, odbor za postavitev spomenika moral ubadati s precejšnjimi (nerazumljivimi) nasprotovanji s strani tistih, od katerih bi to najmanj pričakovali, domačih župnikov.

HOTEDRŠICA (8-5-1994)

V nedeljo 8. maja 1994 je bila v Hotedršici množična spominska slovesnost ob odkritju spomenika žrtvam komunizma. Na njem je napisanih 74 imen žrtev, od katerih jih je bilo doslej dostojno pokopanih le 7. Večina (68) je bila pobita po vojni: 35 mater je izgubilo 61 sinov, 46 otrok pa je ostalo brez očetov.

Slovesno mašo in blagoslov spomenika je opravil kanonik **Ivan Merlak**. Domačin **Rudolf Maks** je navedel veliko podatkov o žrtvah, v imenu NSZ pa je govoril **Pavel Kogej**. Dejal je, da zadnje čase nekateri spet grdo govorijo čez domobrance, država pa za okoli 15.000 pobitih ne naredi prav nič. Samo

zbiranje podatkov ter postavljanje spominskih plošč, kar se dogaja sedaj, je za demokratično državo sramotno.

Pripravljalnemu odboru — vodil ga je predsednik krajevne skupnosti Jakob Nagode — je veliko pomagal domači župnik Marjan Zupanc.

KOVOR (7-5-194)

Na pročelju župnišča v Kovorju so v soboto 7. maja ob 18. uri odkrili spominsko ploščo z imeni 23 žrtev revolucije (sedem drugih, ki so jih tudi ubili partizani, so borci napisali že na svoje spomenike). V župniji so med žrtvami tudi štirje nemški mobiliziranci, vendar svojci niso bili za to, da jih dajo na to spominsko ploščo.

Pripravljalni odbor je vodil Danijel Zupanc, kateremu so partizani ubili 16. aprila 1944 očeta.

Govor je imel Stanislav Klep. Domači župnik ni dovolil, da bi govoril kdo od Nove slovenske zaveze.

SINJA GORICA (8-5-1994)

8. maja dopoldne pa so se krajani Sinje Gorice pri Vrhniki oddolžili spomenu svojim petim žrtvam komunizma. Spominsko ploščo so postavili ob zid cerkvice — ta stoji na hribečku ob avtocesti — in so ji ravnokar dokončali prenovo strehe in zvonika.

Popravek

VIDEM - DOPREPOLJE (18-7-1993)

V poročilu o odkritju spominskega obeležja v župniji Videm-Dobropolje v št. 1-2 letošnjega letnika je zagrešenih več napak, katere danes popravljamo tako, kakor nam je to sporočil g. Anton Štih iz Kanade:

„Pri odkritju spomenika sem bil jaz sam navzoč. Bilo je takole: pri odkritju spomenika so govorili naslednji: g. France Hočevar, dobrepoljski rojak, drugi je bil g. Ivan Korošec iz Argentine, tretji g. Lojze Peterle, četrti grosupeljski župan (ne dobrepoljski) g. Rudi Rome, potem so sledili g. Janez Podobnik, g. Danijel Malenšek, g. Tone Štih, dobrepoljski rojak, ki živi v Torontu, Kanada. Zadnji pa je bil g. Vinko Levstik iz Gorice. Pavle Novak pa sploh ni govoril na odru, kot je navedeno v „Taboru“. Omenim še, da so dobrepoljski rojaki iz Kanade za spomenik prispevali pet tisoč dolarjev.“

Uredništvo „Tabora“ se g. Antonu Štihu zahvaljuje za njegov popravek, obenem pa prosimo vse bralce, da, kadar zaslede morebitne netočnosti v poročilih oz. člankih, nam to sporoče in bomo rade volje popravili.

Pričevanje o zvestobi

Če bi kdo izmed našega potomstva pregledoval časopisne izrezke o nanizanki „Pričevanje o zvestobi“, o življenju Slovencev v Argentini, ki so se obdržali versko in narodno do sedaj petdeset let, kar je dr. Taras Kermauner posrečeno poimenoval „slovenski čudež v Argentini“, bo prišel do nasprotujočih si zaključkov. So časopisi, ki so film poimenovali „zgodovinski, dokumentarni, nepristranski, nepoznani del slovenske zgodovine, zaničevani in zamolčevani del slovenskega naroda“; so pa spet drugi, ki so ga ostro kritizirali kot ideološki stereotip, pretekla sramota slovenskega naroda, razgaljena po nepotrebnem in še kaj, tako da je prišla na dan spet ostra delitev med izdajalske domobrnce in osvoboditelje naroda — partizane! Tisto od Spomenke Hribar: Ustavite klerikalizem! bo kmalu samo še žlica vode v morje, če bomo njeno pregreho primerjali z Rotovim „Pričevanjem o zvestobi“.

Najbolj čudovito je to, da so brce profesorju Andreju Rotu, Jaroslavu Skrušnemu in Slavku Hrenu padale s strani, odkoder bijih najmanj pričakovali. Rot je prišel snemat nanizanko v Argentino v dobri veri, da se bo pogovoril z današnjimi vodilnimi Domov in organizacij. Izdelati film, s katerim bi v domovini videli, kako živi tisti odrezani, prezrti, zamolčani del naroda, ki je odšel leta 1945 iz domovine, da bi rešil vsaj življenje, če že drugega ne. Življenje je res rešil, zmogel pa je z lastnimi močmi in brez vsake tuje pomoči zdržati in gojiti slovenski jezik in tudi versko se je obdržal, čeprav so že zdavnaj pričakovali njegove smrti, tako da je to res čudež v današnjih dneh. Sprva so bili skromni Domovi, ki so služili kot šole, cerkve, dvorane in neredko, vsaj v začetku, tudi kot prostori, kjer se je gojil šport in zabava. Vsako bi izrekel Rotovi ekipi zahvalo, le pri nas, še bolj pa v domovini, so jo ostro skritizirali. K sreči samo v pismih bralcev, zaenkrat. Kritike so bolj čustvene kot razumske, vendar iz njih se vidi strah, ogorčenje, zavist, sovraštvo, in koliko nas še deli od vsenarodne sprave. Med njimi dobimo tudi izjave, katerim človek ne ve ali bi se smejal ali jokati: Petru Kolšku je npr. bilo nepoznano vse, kar se je dogajalo med revolucijo! Dnevnik Republika sporoča, da je film dokumentaren, čeprav ga je TV dajala v umetniškem programu.

Najbolj se pa človeku zdi čudno in sumljivo dejstvo, da je publika tukaj posebno nezadovoljna s profesorjem Andrejem Rotom, ki je nadaljevanko zasnoval, čeprav sta bila soudeležena pri izdelavi tudi režiser Slavko Hren in pisatelj Jaroslav Skrušny. Niso nezadovoljni samo tukaj, tam so še bolj divji nanj, če sodimo po časopisnih izrezkih. Kaj pa, če je Rot podplačal pisce pisem, da o njem slabo pišejo?

Judje so imeli že skoraj pred štiri tisoč leti lepo navado, da so zemljo pustili počivati vsako sedmo leto, vsakih sedemkrat sedem let pa so bili odpuščeni vsi dolгови, zemlja se je povrnila k svojim prvotnim lastnikom, če je bila

prodana, še celo sužnji so prišli do svobode in so postali enakopravni sinovom Izraela. Daleč smo že od tistih časov, predaleč! Prav toži se nam po njih in gnusi se nam domnevni napredek, ki je človeka postavil na nižjo stopnjo kot žival. Govorimo in se obnašamo kot da bi šlo za najbolj napredno in strpljivo dobo človeštva. Niso bili samo semiti tisti, ki so se držali tega izročila, tudi drugi narodi so se ga. Tudi njim so predniki pustili deloma pisane zakone deloma pa so se držali ustnega izročila, ki je imel svoj izvor štiri tisoč let nazaj. Danes bi lahko rekli, da so si ustvarili minimalne pogoje za sobivanje. Kje so že tisti zlati časi, o katerih smo nekoč govorili kot o dobah barbarstva.

Mi ne! Mi ne poznamo barbarstva, mi smo verni kristjani. Res da se še nismo naučili odpustiti, vendar nas držijo pokonci „načela“. Ta nam prepovedujejo, da bi se združili. Sedaj nam bo pa še Rotova nanizanka druga zapreka, vsaj tako bodo zatrdili pravoverni. Namesto da bi nas s pričevanjem o zvestobi združil, nas je še bolj razdelil.

Če se ozremo na razmere tega stoletja, ki se končuje, lahko vidimo, koliko je človeštvo nazadovalo od takrat, še slabši so pa izgledi za prihodnost. Prav primer filma „Pričevanje o zvestobi“ naj nam bi bil opozorilo in nauk o razdalji, ki nas razdružuje. Danes nihče več ne sprašuje o zgodovini učiteljici človeštva, ampak še povsod iščemo krivce, zakaj smo v takšnem stanju kot smo. Stanje se pa ne bo izboljšalo, če se ne spremenimo mi sami.

Po več kot petdesetih letih od začetka revolucije in po skoraj istem razdobju našega zdomstva v tujini, smo se pred nekaj leti že nadejali, da bo prišlo do vsenarodne sprave med razdeljenim narodom, že so bile iztegnjene roke za objem, že je bila podpisana izjava, da naša stran ni ravnala izdajalsko, da je prav tako imela zasluge pri ohranjanju naroda, da jo je zadela nezaslužena krivica s poboji domobranske vojske in še in še. V tistih časih smo porabili pojoke črnila za pisanje o spravi — toda zaman! Raztrgana je bila izjava, pozabljeno vse, o čemer se je govorilo, naša generacija sprave ne bo več videla. Kot nečedne stvari smo vso našo resnico zagrebli pod preprogo. Sramujemo se jih. Ne vsi!

Zakaj? se bo kdo vprašal. Predolgo smo živeli narazen, naše nepoznanje razmer doma je preveliko, da bi še mogli soditi o njih, naši nasprotniki so pisali zgodovino vsemu narodu, tako da nas malokdo pozna. Nedorazumevanje je že tako veliko, da že nismo govorili istega jezika — pod pojmom sprave smo si tako eni kot drugi predstavljali nekaj čisto različnega. Če ne bo nanizanka služila boljšemu poznanju nas, bo pa vsaj veren pokazatelj, kje smo z zadevo slovenske sprave. Daleč! Bolj daleč kot smo si mislili. Ni bilo nepoznanje glavni vzrok in zapreka, da ne bi prišlo do sprave, za govorjenjem o njej so se skrivale še druge stvari, ki niso imele ničesar opraviti z njo. To vidimo danes, ko nekateri trdijo, da je do sprave že prišlo, medtem ko drugi prav tako trdno verujejo, da do sprave ne more priti, vse dokler niso izpolnjeni pogoji, ki so za resnično spravo potrebni. Do sprave ni moglo priti,

ker se je eno mislilo, drugi govorilo, spet drugo pa delalo. Film „Pričevanje o zvestobi“ in polemika o njem so prav dokaz, kako daleč smo še drug od drugega.

Rotova nanizanka naj bi osvežila spomin mlajšim rodovom oziroma zbudila zanimanje za tisti nepoznani del zgodovine, ki se ga ni nikoli omenjalo v šoli, če se ga pa je, so to gotovo delali v negativnem smislu. Ti mladi revolucije niso doživljali, ne vedo nič o njej, nasprotno — prikazovali so jim jo vedno po naročilu partije pristransko. Odtod tudi večje razburjenje tam zaradi nanizanke.

Že zgodovina, kako jedo filma prišlo, bo več kot zanimiva za raziskovalce; zdomska društva so na Rotovo prošnjo obljubila, da mu bodo pomagala v vsem, ko bo prišel snemat film, tako da bo domovina imela priliko spoznati ne samo tistih nekaj obiskovalcev, ki so postali že redni, ampak tudi druge, ki si tega ne morejo privoščiti, ker je bil delavec in upokojenec v Argentini prav tako nesramno okraden kot v drugih deželah. Posebno upokojenci bi imeli morda še marsikaj dodati k izpopolnitvi zgodovine. Toda čudo — tisti, ki bi morali govoriti, so se poniglavo poskrili, na njih mesta pa so stopili drugi, katerim sedaj očitajo, da v zdomstvu nič ne predstavljajo.

Kdor je hodil na kulturne večere Slovenske kulturne akcije, se bo gotovo spomnil vprašanja udeleženca predavatelju, koliko so nas poznali doma in koliko smo pripomogli k slovenski samostojnosti. Predavateljev odgovor je bil: „Vedeli smo, da ste izdali zbirko pesmi Franceta Balantiča, drugače pa ste nam bili nepoznani. K samostojnosti...“

Predavatelj ni nič pomišljal, z jasnimi očmi in čistim obrazom je odgovoril, ne da bi kaj pomišljal. Mi smo pa mislili, da se svet vrti okrog slovenskega Buenos Airesa. Tako poznane ljudi naj bi predstavil film v domovini, pa še tisto malo so skušale zavreti male skupine iz zdomstva! Izšlo je, kar je moralo iziti. Izšla ni čista zgodovinska resnica z naše strani, torej je ne pričakujmo z nasprotnikove. Režiser naše ni poznal, ker je bil vzgojen v nasprotnikovi, zato je ni mogel prikazati.

Če se še spomnimo prerekanj, ki jih je bil deležen dr. Gregorij Rožman, če se je udeležil domobranske prisege ali ne, če je bil general Leon Rupnik res z generalom Rösenerjem ali ne, koliko ljudi je govorilo in kajso govorili, kakšne zastave so bile izobešene, vse to dobimo na filmu. Toda, oh nesreča — tega ne moremo pripisovati Rotu in njegovi ekipi. Največ bi bile še krive škarje Hrena, ki je film sestavljal, ki je spretno rezal in klejil podobe iz „Pričevanja o zvestobi“ in iz Štigličevega filma o osvoboditvi Ljubljane, mesta heroja! Torej Rotova ekipa ni kriva za nekaj, kar je dobil plačano v milijonih Štiglic, tudi ni izdala ali prodala emigracije, še manj se je pa prodala sedanjemu režimu.

Najbrž nas je še več živih med nami, ki se še spomnimo preprirov o Štigličevem filmu izpred prvih desetletij. Šlo je za to, da bi naša stran dokazala, da škof dr. Gregorij Rožman ni bil prisoten na domobranski prisegi

na stadionu, da je bilo vse samo spretna montaža, da je bila zamenjana glava, trup pa da je bil isti. Kmalu potem smo izvedeli, da so se fotografi z domobrantskih spominskih in žalnih slavij kosali, kdo bo prej poslal slike UDB-i v Ljubljano, tako da so jih dobivali prej kot pa naše publikacije. Našim otrokom vse to ne pomeni nič, posebno še, ker niso poznali ozadja, niso poznali partizanskih pesmi, niso vedeli, da so konji bili pokradeni v šenternejski dolini (samo v vasi Drama so tik pred koncem vojne partizani pokradli 33 konj, rešil se je samo Koščakov žrebec, ker ga je gospodar imel v Št. Jerneju), vsi drugi so bili pa „sposojeni“ s podržavljene Lipice, da je bila takrat večina partizanov v angleških uniformah, da smo domobranci dobili račun za 300 parov čevljev, ki so jih Angleži odvrgli v Brusnicah (poleg moke, masla in sladkorja). Vse to smo dobili mi, tako smo imeli priboljšek ravno za Veliko noč. Od nas najbrž nihče ne ve, da je število domobrancev skoraj ves čas presevalo število partizanov, le malo pred italijanskim razpadom se je tako skrčilo, da je veliki Kardelj s tistimi ostanki že mislil pobrisati jo v Bosno. Čudno se nam zdi, zakaj je do nedavnega Invalidski in pokojninski zavod Slovenije izplačeval 73 tisoč lepih, toda nezasuženih pokojnin.

Bolj pa zgrabi za srce nas, stare borce, ki mo poslušali že pred 50 leti iste partizanske pesmi, ki so jih peli partizani, ko smo bili še v bojih z njimi, potem ko smo se srečali na Koroškem z njimi na samem Gosposvetskem polju, ki so ga prodali, da jih je minil živalski strah pred nami, in da so nas dobili v roke.

Ena izmed resnic je tudi ta, čeprav se ne da filmati, da smo že leta 1942 odkopavali žrtve partizanske „osvoboditve“ in jih pokopavali v blagoslovljeno zemljo, brez vsakega simboličnega pokopa. Tudi v tem smo nazadovali, toda kaj hočemo, napredek enih je nazadovanje drugih. Menda se svet že od začetka tako vrti naprej.

Čudno! Tudi tega, da smo sprejeli orožje od okupatorja, se ne da filmati, še manj, zakaj smo ga sprejeli. Dá se pa razložiti z besedami: po Ženevski konvenciji mora okupator skrbeti za red v okupirani deželi, deželi pa mora pustiti domačo upravo. Naša ilegala je bila skoraj pol leta ilegalna, preden je zaprosila okupatorja, naj ji dá orožje, ker so komunisti do takrat pobili že nad 1500 vodilnih Slovencev. Vse to je v skladu z mednarodnim pravom in se zaradi tega ni treba zgražati.

Ko je snemal Štiglic, ne Rot ali Hren in Skrušny, svoj film o „osvoboditvi“ Ljubljane, je slovenska zastava visela kot umazana cunjca, na kateri ni bilo moči razbrati barv, medtem ko je nemška zmagovito plapolala z zmagovitim kljukastim križem, kot da bi se svet vrtel okrog nje. To bi lahko imenovali manipulacijo z naravo, da bi pozni rodovi res mislili, da je kdo prisegel Hitlerju, zato da naša zastava tako klavrno in žalostno visi, čeprav ni imela peterokrake, kot jo je imela partizanska, medtem ko nekaj metrov stran ljubi Bogec pošilja tako močan veter, da vsakdo takoj vidi, kakšni hlapci okupatorja in izdajalci slovenskega naroda smo bili domobranci.

Zaključek? Ni zaključka! Ni malo, kar je skušal pokazati predvsem domovini Rot in njegova ekipa z nanizanko „Pričevanje o zvestobi“, vendar je z njim bolj nezadovoljna levica kot pa desnica, čeprav mu tudi ta očita veliko stvari. Za nas je bil premalo radikalen, za naše nasprotnike preveč. Morda jih je spekla vest po tako dolgem času.

Nimamo še, na žalost, pisane zgodovine z obeh strani in je tudi ne bomo tako kmalu imeli, te nepristranske zgodovine — slaviti zmagovalce in preganjati preganjance, to pa ni posebno junaštvo — to zna vsak!

Država pravi, da je film ideološki stereotip, ki ne zadovolji ne enih ne drugih. Peter Kolšek trdi, da mu je bilo neznano vse, kar film prikazuje, le čudno se mu je zdelo, da za ene berejo maše, za druge pa ne.

„Gorenjski glas“ očita dr. Stanku Kocipru, da niso bili samo partizani v zmoti, ampak tudi Cerkev. Morda ga ima za cerkvenega dostojanstvenika, morda sumi, da je on učil domobrance sovraštva ali kakšne druge verske zmote.

„Slovenec“ z naslovom „Sramota umira počasi!“ (se še spomnite Janeza Čučka in njegovega obiska Argentine — možakar je zavidljivo napredoval!), „Slovenec“ torej toži, da ni omenjena Slovenska kulturna akcija, ki da je izdala nad 500 knjig in skrbela za 70 periodik. Z delfijskim oraklom zaključuje: Kdor molči, devetim odgovori! Ker že omenja Jurčecovo pričevanje o slovenski samostojnosti pred dvajsetimi leti, bi lahko omenil pisec pisma tudi Jurčecovo geslo: Jugoslaviam esse delendam... Jugoslavijo je treba uničiti! Kdor molči... pa je na žalost precej podoben frazi, ki je pred kratkim prišla do domovinske pravice v Buenos Airesu in v uporabo zdomstva: Jaz nič ne vem! Jaz nič ne vem! (menda da olajša spravo in pripomore k pomiritvi!)

„Republika“ poroča z dne 11. 1. 1994, da se je sam predsednik Zveze borcev, general major Ivan Dolničar, tako prestrašil prvih nadaljevanj, da je s predstavniki Zveze odšel k metropolitu dr. Alojziju Šuštarju kot so delali nekdanj, ali vsaj očitati so starim klerikalcem in Cerkvi, da so delali tako, sedaj pa so oni prišli na vrsto: „Pomagaj vendar, saj si nadškof in še metropolit povrhu! To je hujše kot Spomenke Hribar: Ustavite klerikalizem!“

Videl sem samo uvodno nanizanko z dne 22. decembra 1993 o „Pričevanju o zvestobi“ ter še dve, ki sta ji sledili, zato ne morem soditi o celem delu, toda že ob gledanju teh treh in ob branju pisem bralcev sem prišel do prepričanja, da gledalci in poslušalci s te in druge strani oceana niso zadovoljni z Rotom: enim je pokazal premalo, drugim preveč, spet drugi čutijo, da jih hoče zapeljati. Če so Judje pred tolikim časom morali spraviti vse stvari v položaj pred 50 leti, bo nam Slovencem petdeset let — sveto leto — premalo, da bi se le za milimeter približali k spravi. Priznanje greha tako z ene kot druge strani je predpogoj sprave, še pred njim pa mora biti iskrena želja po spravi. Pričevanje je bilo tako za ene kot za druge palica, ki jo vtakneš v gnezdo os, ki prebudi vse. Če drugega ne, je pokazala na našo razdeljnost, sovraštvo enim

in drugih, podlost, ki še tli v globini, nestrpnost ene in druge strani, z njo pa nepripravljenost na spravo.

Kot stranski produkt, s katerim nismo računali, opazujemo sedaj požrešnost, neiskrenost, zavist, uporabo vsakršnih sredstev za dosego ciljev posameznika in skupine. Iskrenost se valja v blatu, v ozadju pa se veselo hahljajo večni dobičkarji in zaslužkarji.

„Naši razgledi“ so štirinajstdnevna revija, ki pa je v zadnjih letih po kvaliteti precej upadla, vendar je kljub temu zaznala, da nekaj ni v redu s tolikšno razburjenostjo v Argentini in domovini. Naprosila je petnajst poklicnih zgodovinarjev z leve in še pet nezgodovinarjev z obeh strani, kjer dobimo tudi poznana imena, ki jim je naša preteklost malo bolj znana, ker so bili udeleženci pri tvorbi naše zgodovine. Za nekatere je to velik plus, za druge minus, ker da udeleženec nujno mora pisati s simpatijo to, kar je doživljal. Téma, zadana zgodovinarjem se glasi: Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino?

Vsekakor je nanizanka pokazala nepoznanje matice, boji se pa ravno zato, da bi zaradi zakrivanja resnice o domobranstvu ne nastal mit, ki je še bolj nevaren kot pa lažna zgodovina. Prodor z nanizanko kljub raztrgani tehniki bi bil že zaradi tega upravičen. Ideologija je morda res v upadu ali bo poginila, medtem ko bodo slabe lastnosti človeka ostale.

MARIJA KOŽAR - Ribnica

Teharje

V Teharje smo se peljali
v mislih na trpeče vse.
Kaj vse so morali prestati,
se zdaj je zvedelo prav vse.

Kako zverinsko
z domobranci so ravnali,
do nezavesti jih preteпали,
z izdajalci grdo jih psovali,
pesek metali jim v oči.

Mnogi, mnogi mučeniško so trpeli
jih več med živimi ni.
V Teharjah so njih grobovi
in tam trohnijo jim kosti.

Imeli so očeta, mater,
pa tudi brate in sestre.
Nikomur niso v roke segli,
ko ločili so se od zemljé.

Med njimi je tudi moj ljubi brat,
kot drugi, je moral tudi on umreti,
takrat moril je brata brat,
domobrancem pustili niso
več živeti.

Da, blaženi so zdaj v nebesih
to upamo kristjani mi.
Po molitvi in trpljenju
tudi mi za njimi bomo šli.

VTISI IN ZAPISI Z OBISKOV V SLOVENIJI

I

Za obisk Slovenije sem se odločil takorekoč čez noč. Skoraj bi si lahko domišljal, da se je v meni dvignilo neko cankarjansko hrepenenje (revež je enajst let (!) živel na Dunaju), ki sem mu, po 47-tih letih enostavno moral ustreči.

Tako sem se sredi poletne vročine dvignil na pot. V Parizu sem imel ravno dovolj časa, da pozdravim sorodnike in si nekoliko oddahnem od neprespane noči v letalu, potem pa sem se s tistim slovitim francoskim rumenim vlakom zapeljal do Lausanne v Švici. To sem tokrat prvič v resnici videl, čeprav sem nekajkrat prej potoval po isti progji, a vselej ponoči. Lausanne sama se mi je zdela sila neprivačna, vsaj v nočnem času, ko so se okrog kolodvora plazili vsi mogoči tipi in vreščéči najstniki. Tam sem namreč čakal na nadaljno zvezo do Ljubljane. Vlak je menda odpeljal okrog enajstih ponoči.

Imel sem rezervirano tisto famozno evropsko „kušeto“, toda ko sem prišel do kupeja, ki naj bi bil moj, nisem našel svoje številke. Obrnil sem se na konduktorja v angleščini (kasneje se je izkazalo, da je bil Hrvat) in mu zatrdil, da številke 71 ni. V tem sta se do vrat pririnila dva mlada zakonca in on mi je v lepi angleščini pojasnil, da je številka 71 tista na dnu. Res sem jo odkril in vrgel manjšo torbo nanjo, potem pa se ozrl, kam bom dal večji kovček.

Mladi zakonec je medtem rekel svoji ženi:

„Daj mi najprej tistega črnega...“

Slovenca torej...

Ko sem potem še sam skušal dvigniti svoj kovček, se mi je mož prijazno ponudil v pomoč, v angleščini seveda, nakar sem ga zavrnil, da lahko kar po slovensko govorimo.

Oba sta se seveda razveselila, ko sta ugotovila, da se „Ljubljančani povsod skupaj znajdejo“. Kako sta mogla po enem samem stavku ugotoviti, kam spadam, mi je prav za prav še danes uganka.

No, vlak je odpeljal in potem smo pač nekaj časa govorili vsakdanje stvari. Jaz se jima nisem izdal, kdo sem in odkod prihajam, še manj, da se vračam po 47-tih letih. Toda po nekaj urah se jima je le zazdelo, da z menoj nekaj ni v redu in sta pričela tipati levo in desno. Stvar me je zabavala, toda razkril se vendar nisem.

Kmalu se je zunaj zdanilo in sredi dopoldneva se je vlak ustavil v Sežani.

Ko sem se pred odhodom pozanimal za vizum za Slovenijo, so mi povedali, da ga ne potrebujem, ker ga bom dobil kar na meji. No, in zdaj smo bili na meji. Res so se odprla vrata kupeja in prikazali so se trije uniformiranci. Uniforme so mi bile neznane, na kapah pa je kraljeval slovenski grb.

„Potne liste, prosim.“

Zakonca sta bila pripravljena in sta jih predložila, potem se je oni obrnil proti meni in dal sem mu svojega. Zdaj sta moja sopotnika osupla odkrila, da imam — ameriški potni list. Ko so se vrata spet zaprla, sta planila vame:

„A, vi ste Amerikanec?“

Smejal sem se, seveda, in potem se je vlak kmalu spet premaknil, toda meni v resnici ni bilo več do pogovora. Onadva sta zdaj hitela z vprašanji, kako je to v Ameriki, kako je ono; uganiti sta tudi morala, da sem emigrant, toda tega vprašanja nista načela, jaz pa tudi ne, tako smo se pripeljali do Ljubljane, ne da bi do kraja izvedela s kom potujeta.

Od Sežane naprej mi je bila proga popolnoma nepoznana; zavedel sem se šele, ko sem zagledal prvo znamenje za Borovnico, toda proga ni bila več na starem kraju in zaman sem se oziral po starem viaduktu. Ko sem že mislil, da sem ga zgrešil, sem na levi zagledal ostanke. Leta 1944 sem s hribov nad Horjulom gledal, kako so padale nanj zavezniške bombe...

Potem se je dolina razmaknila. Ljubljanska kotlina je tako neznansko majhna, da se mi je zdelo smešno, ko sem pomislil, da sem nekoč celo noč cijazil preko Barja od Stare Vrhniko do Lipoglava, zdaj pa sem vse to zajel z enim samim pogledom.

Neverjeten vtis napravijo na človeka Kamniške planine; stale so tam v svojem belo-modrem sijaju in srce mi je prekipevalo, ko sem spoznaval vrhove, kjer sem nekoč, davno je že tega, stal v mladostnem zanosu, da sem se nekam povzpel. Ob progji so bežale vasi in postaje in potem sem se naenkrat zavedel, da se peljem mimo svoje farne cerkve, toda vlak je že pričel zavirati.

Ljubljana.

Po 47-tih letih!

*

Povsem brez obotavljanja, same so me noge nesle po pokopališki stezi do groba mojih staršev. Prav nič ni bil spremenjen od tistih časov, ko sem še z njima stal pred z belim peskom posutim koščkom zemlje, v kateri sta takrat počivala samo stric Matija in stara mati Jožefa.

Zdaj je bila napisna tabla skoraj do kraja izpolnjena: bratranec, ki je umrl še v prvem letu življenja; pa potem njegov nesrečni oče, ki je umrl v Dachauu že po osvoboditvi; teta, njegova žena in moja dva...

Rumena, „ameriška“ sveča je zatrepetala v zatišju med hrbtno ploščo in kamnitim koritom za cvetlice... Očeta sem še videl po 29-tih letih; mati je umrla veliko prej in pravijo, da je zadnja dva dneva svojega življenja izgovarjala

samo moje ime... Zdaj sva se spet srečala in bil sem pripravljen na vse, kar me je čakalo: Ljubljana, rojstna hiša, sorodstvo, prijatelji...

Zajel me je tisti skoraj terapevtični občutek, ki mi je nenadoma planil v srce, ko sem se spomnil, kolikokrat smo v predvojnem času v nedeljo popoldne, po večerji pri Gorjancu, v Kozarjah ali Robežniku na Viču, zavili „še na pokopališče“. Mama je imela takrat tam tudi starše, enega brata in sestro; oče samo mater in strica.

Tako je bilo tudi zdaj: hodil sem po stezi med grobovi in vame so strmela že davno pozabljena imena ljudi in družin, ki sem jih naenkrat spet vse spoznal. Imena in letnice, vse se je mešalo v moji glavi, videl pa sem tudi, kako lepo je bilo vse urejeno; povsod cvetje, nobenega plevela in stari križ sredi pokopališča pred še starejšo cerkvico je bil očičšen.

Tam me je stisnilo, kajti ko sem zadnjikrat stal pred njegovim podnožjem, je tam ležalo 17 krvavih trupel ljudi, ki so jih fašisti pobili julija leta 1942 v tistem proletarskem zaselku za gradom Bokavci, ko so si partizani junaško priborili dve italijanski puški, fašisti pa potem ponoreli in pobili vse, gospodinjo Kmetovo in njeno dekle, pa še vse, ki se jim niso pravočasno umaknili.

Zdaj je bilo vse, kot da se ne bi nikdar nič strašnega zgodilo. Križani je vdano visel na križu in grobovi so molčali. Vame pa je lezel tisti mir, ki ga rodi samo spoznanje večnosti in priznanje človeške ničevosti.

Prah si in v prah se povrneš...

Sveča je še gorela na grobu staršev; če ne bo dežja, ali kakšnega posebnega vetra, bo trajala do jutra ali še dlje. Predno se vrnem, bom prižgal še eno.

Ljudje, ki me spremljajo, molčijo; samo slutili so, kaj se dogaja v moji duši, zato jim ni bilo do govorjenja, da ne bi pretrgali niti spominov niti čustev, ki sem se jim predajal.

Samo tu in tam znak z roko ob enem ali drugem grobu: Se ga spominjaš?

Spominjam se ga. Če bi hodil po pokopališču po dolgem in počez, bi našel pol svoje mladosti v ljudeh, ki zdaj tam počivajo, a sonce je stalo visoko, veke so bile utrujene in čakala me je še domača hiša.

*

Vsi, ki so bili pred menoj v Sloveniji, nekateri veliko let prej, so mi zatrjevali, da se bom v Ljubljani izgubil, ko se spet prikažem tja. V resnici nisem imel v Ljubljani nobenih težav. Še tista nova cesta za Tivolijem, o kateri sem veliko slišal in si je nisem znal predstavljati, je prenehala biti skrivnost, kakor hitro je svakov avtomobil zavil nanjo, na poti s kolod vora na pokopališče.

Toda, izgubil sem sem v lastni soseki, tam, kjer sem „gor rasel“ in kjer mi je bila nekoč poznana vsaka hiša, vsak grm, vsak most. Ko smo namreč zapustili pokopališče, je bila vožnja do doma sicer res kratka kar se da, toda od vsega začetka sem strmel okrog sebe in iskal starih „kažipotov“ pa ni bilo nobenega. Tudi nisem mogel razumeti, da smo drveli mimo farne cerkve

daleč proti mestu, skoraj do Tobačne tovarne in šele tam je obrnil na desno, prečkal Gradaščico in potem, skoraj preko nekdanje Sibirije (zdaj so tam slovite Murgle), dosegel domačo cesto, ki pa mi je bila popolnoma tuja.

Ko sem izstopil, sem se najprej razgledal: hiša, ki naj bi bila hiša mojega očeta, mi je bila povsem neznana. Niti po fotografijah, ki sem jih od časa do časa prejemal, je ne bi spoznal. Edini dokaz, da je to hiša mojega očeta, je bil prav za prav v dejstvu, da je stala tam nekje, kjer bi morala, da se je cesta tik za njo pričela spuščati proti Gradaščici (kaj so napravili iz nje!) in da je bil razgled proti Krimu kolikor toliko ohranjen. Toda; videl nisem več ne ljubljanskega gradu, ne Rožnika, dveh točk, ki sta bili v moji mladosti vselej, in zdelo se je, da za večno, prisotni. Rožnik sem ugledal, ko sem stopil na kraj ceste: toda viden je samo vrh zvonika, vse drugo so prerastle smreke. Morali bi jih vendar posekati in odkriti obličje Marijine cerkve, ki tako zvesto straži nad Rožno dolino in vso južno Ljubljano. Grad pa mi je ostal zakrit: nove hiše.

No, zdaj si pa doma, je rekla sestra in me povedla do hišnih vrat. Pa je bilo vse drugače kot nekoč. Tudi vrata, tista stara, romantična vrata, do katerih si prišel po stopnicah odprte terase, so bila zdaj prav pri tleh in hišni vogal je bil jasno začrtan pravi kot.

Glavno obličje hiše, kjer je nekoč kraljeval majhen, pa prijeten balkon, je bilo pravtako predrugačeno, streha dvignjena, tako, da je bila hiša zdaj prava, enonadstropna hiša in ne podstrešna, kot nekoč; nekatera stranska okna zazidana, kar se mi je zdelo greh, ker je vsa stena kričala: odprite vendar, tukaj sem nekoč gledala v svet in svet je gledal vame!

Streha je bila skoraj ravna, in če se ne motim, pločevinasta ali pa pokrita z nekakšnim škrljajavim materialom. Nič več rdečih žlebnikov in nagubane rdeče opeke, ki je strmo visela na obeh straneh in odkoder je včasih v zadnjih dneh zime tolikokrat zagrmel sneg, da se je stresla vsa zgradba od temeljev do ohišja.

Vrta nič več, nekaj skromnih gredic; tam kjer je bil nekoč vodnjak, je stala zamazana garaža (čiste še nikjer nisem videl) in o tistih treh češnjevih drevesih, kjer sem poletje za poletjem visel na vejah in se naslajal s sladkimi sadeži, ni bilo nobenega sledu več.

Pa, kaj hočemo.

Vstopil sem slednjič pod očetovo streho in šele znotraj mi je počasi prišel v spomin stari dom.

Odkazali so mi sobo: v mojem času je ni bilo, tam je bila nekoč pralnica, zdaj je bilo v njej tako, kot je bilo, ko je oče umrl.

Legel sem na posteljo in se zastrmel v strop. Pustili so me samega, medtem, ko so razlagali prtljago in hiteli s pripravami za večerjo. Meni pa se je zdelo, da so me zaprli in da bom zdaj zdaj še sam umrl na isti postelji, kot je moj oče, potem bodo zapisali v časopisju: tragičen povratek emigranta, smrt ga je zadela na očetovi postelji...

Ne vem, če bi se vlegel na „zofo“ v nekdanji „klavirski sobi“, kjer sem

svoje dni spal, bi me morda zajelo neko čustvo, tako pa sem se počutil zgolj kot tujec v nekem tujem prostoru in ne na domu, ne na očeta, ne na mater me ni spominjala ena sama stvar v sobi. Pa so se mi včasih zasolzile oči, če je kdo zapel ali spregovoril: Oj, hišica očetova...

Predolgo me ni bilo. Štiri desetletja so v meni do dna zamorila vse tiste občutke, ki naj bi jih imel človek ob povratku domov po dolgi odsotnosti. Cankarju je bila domovina kakor zdravje. Morda je res tako, morda je res zdravje, toda čudež pa ni. Nihče, ki je bil štiri desetletja zdoma, pa so nanj vsa ta dolga leta padali vsi mogoči očitki, da si vselej ni niti drznil povedati, kdo je in odkod je; nihče, ki je nosil v srcu spomine na celo vrsto mladostnih vrstnikov, ki so strohneli nekje v nepoznani kočevski gošči, ne bi mogel kot nekje v lurški votlini ali fatimski baziliki, odvreči svojih „bergel“ in zavriskati v beli dan ali rdeč večer: Oj, hišica očetova...

Da, nekoč je bila hišica, zdaj je hiša... nekoč je bila očetova, zdaj nosi drugo ime (kar je očeta, ko je bil še živ, najbolj bolelo in skrbelo) in zdaj sem ležal v njej, v nepoznani sobi, na pretrdi in prekratki postelji in strmel v strop; kakšen je bil „luster“ se niti ne spominjam več. Ob oknu je bila miza z enim samim stolom in na drugi steni omara polna knjig...

Na vrata je tiho potrkalo... Večerja!

Televizija tudi v Sloveniji krepko obvlada družbo. Ko sem po večerji opazil, kako se je vsa „žlahta“ zbrala v dnevni sobi pred ekranom, s katerega je v žlahtni slovenščini govoril Andy Griffith v vlogi prebrisanega advokata Murdocka, me je prijel „spanec“ in odšel sem v svojo sobo.

Spet me je zajela samota in tista nenavadna tišina, v kateri človek ne spozna vseh mogočih šumov, zvokov, ki ga le dosežejo, ko z vsem svojim bitjem in žitjem napolni štiri stene in strmi predse.

Mislil sem, da bi razložil prtljago, obesil obleko po omari, razstavil darila, ki sem jih prinesel, pripravil beležnico, kamor si bom zapisoval vsakodnevne vtise, pa je vse to obstalo v nekem čudnem otopelem občutku, da sem in nisem, da se doma in da sem nekje na tujem. Vse tisto, kar je predstavljalo moje življenje, je ostalo na drugi strani oceana, tukaj so bile samo misli in misli so bile moje, jaz sam sem bil ena sama misel, ki je begala med tistimi štirimi stenami, iskala spominov na očeta, našla nobenega, saj je umrl že nekaj let prej in če sem zaprl oči, je vse zalila neka krvavo rdeča megla, kot spomin na nekdanje dni, ko je bilo rdeče vse okrog nas in smo bežali pred njim.

Drugo jutro sem moral svečano potrditi, da sem dobro spal, čeprav sploh ni bilo res. Toda razburjenje, nenavadnost položaja, občutek nečesa novega, vse to se je zmešalo in niti čutil nisem, da sem neprespan.

Po zajtrku smo se odpeljali. K sorodnikom na Gorenjsko.

Dan je bil prekrasen in po nekaj čudnih ovinkih smo se znašli na začetku

nove avtomobilske ceste proti Gorenjski. Tudi zanjo sem slišal in bral, pa si je tudi nisem znal predstavljati. Shranil sem celo fotografijo z nekega koledarja in jo doma v Ameriki pogosto ogledoval ter ugibal, kje naj bi bil ta novi odsek. Poznal sem namreč samo planine, vse drugo mi je bilo neznano.

Planine!

Ko je drvel avtomobil proti Kamniku, se mi je zdelo, da smo že na samem začetku vožnje tik pod njimi. Nikdar, v najbolj vročem spominjanju nanje, si nisem predstavljal, da so tako blizu, tako neznanško visoke, tako impozantne, tako večne.

Ko smo pri Domžalah zapustili glavno cesto in zavili proti Kamniku, so mi postajale vasi vse bolj poznane. Tam je vendar Homec, ki mi je bil nekoč signal, ko sem se vozil z vlakom v Kamnik, da je za menoj več kot pol poti, in takorekoč na dotiku rok se je pred nami zapirala dolina Kamniške Bistrice. Vse je bilo tako kot nekoč, vse me je počakalo... in vendar je bilo na vseh straneh toliko novega, drugačnega.

Mestu smo se ognili in skozi Mekinje zapeljali naprej pod bregove. Vas, kjer sem preživel toliko počitniških dni, se ni v ničemer spremenila; samo hiše so bile počiščene in vse je delalo vtis praznjega dne, čeravno je bil navaden delavnik. Bilo je tudi sredi poletja in v tem času, v moji mladosti, bi bilo na vasi precej življenja. Konji na vsakem koraku — zdaj nobenega.

Bratranec Joža stoji pred hišo. Bil je obveščten, da prihajam (po telefonu) in me je čakal. Ne da bi zaradi tega odložil kakšno posebno delo. Ko sva kasneje ogledovala gospodarska poslopja, mi je povedal, da s traktorjem v dveh neih postori prav toliko, kot je prej s konji ves teden. Tako zdaj tudi njemu, kmetu, ostaja čas za počitek.

V hiši sem poznal vsak kotiček, domača hči ni mogla verjeti, da sem vedel za vsaka vrata, za vsako sobo, za kaščo, za kletna vrata, za klop, kjer je včasih stal pločevinast čeber vode, z zajemalko. Pa „stara hiša“ na drugi strani dvorišča, svinjska kuhinja, orodjarnica... Zadaj za senikom pa sijajen živinski hlev s celo desetino čistih krav, vsaka s svojo kontrolno tablico in točnim seznamom produciranelega mleka v tednu.

Lepo, lepo je vse „zrihtano“.

„Ja, veš“, je dejal Joža, „pa smo tudi garali.“

Res je mož zgaran do kraja in prisodil bi mu vsaj deset let več kot meni, pa je v resnici mlajši.

V dnevni sobi, s pečjo, za katero sem dostikrat prespal, v kotu pod „bohkovim kotom“ za belo javorjevo mizo so nam postregli in pogrešal sem samo starega strica, z rdečkastim, pegavim obrazom, pa teto, ki je po delu na polju rada spustila ruto z glave in pokazala temne, v kito spleteno lase.

Tudi v veži še stoji miza, kjer je družina večerjala: najprej krompir „v oblicah“, obenem s kislim mlekom, potem pa še skleda vroče mlečne kaše, za nameček pa rožni venec.

Za skednjem še vedno stari kolovoz, kjer smo v poznem poletju gonili

krave na pašo v Urbank in Boršt... kot smo rekli... tudi sadovnjak je še vedno na starem mestu; tam je bila trava najmehkejša in tisto smo dajali samo izbranim kravam. Na robu sadovnjaka še vedno teče studenec, kjer je bila voda strupeno mrzla, pa sladka obenem.

V Kamniški Bistrici, na trati za planinskim domom, me nenadoma strese: pod grmovjem na robu trate rastejo — ciklame, davno pozabljene ciklame rastó in dišijo, dišijo...

Tisti večer sem se, ko me je spet zgrnila samota štirih sten, razjokal kot otrok. Mladost, mladost po tvoji temni zarji...

*

Slovenci, ki so zapustili domovino še pred prvo svetovno vojno ali takoj po njej, so bili na splošno poznani po brezpogojni ljubezni in vdanosti ne le do Slovenije, naj je že bila Kranjska ali Štajerska, temveč tudi do Jugoslavije v katero je bila vključena.

Bolj kot kateremukoli drugemu dejstvu, je temu treba pripisati njihovo medvojno „drukanje“ za Tita in partizane, ker jim je šlo pač samo za to, da bi bila njihova domovina osvobojena, medtem, ko o ideološkem ozadju konflikta v domovini niso imeli jasnih pojmov ali pa samo tiste, ki so jim jih posredovali Titovi agenti, kot na primer Lojze Adamič v Severni Ameriki.

Mi, ki smo prišli med nje po drugi svetovni vojni, obremenjeni s strahtotno travmo Vetrinja, te njihove „ljubezni“ do stare domovine nismo mogli nikdar razumeti, še manj če je šlo za človeka, ki bi moral biti „katoliški“, če že ne „klerikalni“. Pravtako nas je motila nekritičnost celo intelektualcev med njimi, če je šlo za kulturne prireditve dvomljive vrednosti, ali pa sploh brez vrednosti.

Dobro je, samo da je slovensko, so hiteli zatrjevati; in v tem je tudi eden odgovorov, zakaj tudi povojna begunska skupnost v Severni Ameriki ni dosegla istega razvoja kot v Južni.

Ko sem pa izstopil iz avtobusa pred ljubljansko pošto in se je pred menoj odprl pogled na eni strani do Tivolskega gradu, na drugi pa do Tromostovja, sem v hipu razumel vso tisto brezpogojnost.

Kako bi karkoli, kar je slovenskega, moglo biti slabo, nelepo, kritike vredno. Pozabil sem na vsa dolga leta, ko sem rodno Ljubljano odpisoval kar nekaj, kar se mi je zgodilo nekje v daljni mladosti, pa ne bom nikdar več doživel.

Zdaj sem bil tam, pred pošto, zakoračil sem po sredi Aleksandrove, zdaj Cankarjeve ulice, in domala zdrvel v Tivoli, tam kjer je bila nekoč slavna ljubljanska promenada. Nihče se ni menil zame, ljudje so hiteli po svojih potih, jaz pa sem požiral vse, kar se je odpiralo pred menoj: opera, Poštna hranilnica, Narodni dom, Trubarjev spomenik, pravoslavna cerkev... pred novim podvozom me je ustavilo, toda samo za hip: naprej po pobočju so v isti

ravni linije stale Plečnikove svetilke in sredi pobočja je stal bledorumeni Tivolski grad, v njegovem podnožju še vedno sedijo bronasti psi brez jezikov...

Na klopeh ob sprehajališču so sedeli upokojenci, mladi parčki so si pripovedovali skrivnosti in vse je bilo tako — ljubljansko...

Razočarala me je nekdanja Bleiweisova, zdaj Prešernova, ki so jo tam nekje za pravoslavno cerkvijo zaprli, menda so gradili nov muzej. Hitel sem proti Tromostovju in pozdravil Prešerna z njegovo muzo; zdaj je postal nekakšno zbirališče za tiste mladinske tokove, ki so tako značilni za slovensko družbo. Zazrem se v Ljublanico: na cementni steni struge je nekdo izlival svoje verze neznani ljubezni in frančiškanska cerkev se je smehljala predse v svoji roznati bledici.

Na porti mi pove vratar, da moj prijatelj frančiškan pravkar mašuje. Vstopim v cerkev in ujamem zadnji blagoslov, nato se poženem za njim v zakristijo: po več kot 40-ti letih se spet pozdraviva... na samostanskem vrtu, kjer sem nekoč hodil z najboljšim prijateljem fratrom Ksaverijem, ki je končal pod Toškim čelom, obujava spomine... kako je bilo nekoč...

Potem stopiva na zunanje stopnišče; on mora k svojim opravkom, jaz k svojim. Po Prešernovi cesti prikoraka procesija žolto odetih, gologlavih mladeničev... Hare krišna... Hare krišna.

Prijatelj jih gleda z nekako mešanico začudenja in obžalovanja...

Da, nekoč je bilo... danes pa je tako... svet sega tudi v našo belo Ljubljano.

Sedanost seveda ni vse... nekje je tudi preteklost... moderna Ljubljana ne kaže nobenega znaka o njej, njeni ljudje, starejši vsaj, se je zavedajo; govorijo o njej ne. Imel sem občutek, da se jim godi tako kot slepcu, ki je nenadoma spregledal in se ni več znašel v svojem domu, zato je zaprl oči in spet je bilo vse tako kot nekoč: varno je hodil iz sobe v sobo.

Starejši ljudje seveda vse vedo; vedo tudi, kdo je glavni krivec za vse, kar se je zgodilo, čeprav jih vsaj polovica tega ne bo nikdar priznala. Mladina pa odganja misli na to, razen če sliši o tem neko resno razpravo; za pogovor o tistih davnih dogodkih, ji ni.

Zato me pustijo v Rogu, da sam s svojimi mislimi sprenljam križev pot svojih vrstnikov, zato me na Turjaku spustijo med vlažne zidove, sami pa občudujejo lipo pred vhomom, ali tisto, kar je ostalo od nje, ki pa še živi in se še vedno pomlaja iz leta v leto.

Mislím, da je emigracija psihološko zgrešila, ker je takoj po padcu starega režima privihrala s svojimi gesli, takorekoč z razvitimi zastavami in z nabitimi „taškami“ načrtov za splošno preosnovo. Kako, ljudje božji, ko pa ni nikogar, ki bi lahko vse stvari prevzel preko noči. Takšen preobrat, ko bi bilo vse postavljeno na glavo, bi bile zmožne samo brzostrelke! Spet mi prihaja na misel tisti slepec: zamižati so morali, zatisniti so si morali ušesa, pa so spet zaživelí in počasi, počasi so prihajali do spoznanja, da se je vendarle nekaj spremenilo, da se ni več treba ozirati okrog sebe, kdo posluša pogovor s

sosedom, in da je mogoče celo javno govoriti o tistih, ki so leta 1945 izginili in jih je požrl Kočevski Rog. Tu bi si zdaj morali oddahnuti, zajeti sapo, se razgledati in potem segati po končnem cilju. Tako pa se je vse zagnalo v novo neznanost; tisti pa, ki so bili vselej poznani po preračunljivosti, hladnokrvnem manevriranju se bližajo svojim ciljem, ki jih niso nikdar izpustili izpred oči.

Seveda je res, da tistega starega boljševizma, kakršnega so poznali v Jugoslaviji predvsem med vojno in v prvih dveh ali treh letih po njej, ni več mogoče obuditi, razen, če ga bo spet obudila Rusija. Samo ruska vojska je namreč zmogla zdržati breme take strašne laži, kakršna je bila laž komunizma. Boj se je prenesel na ekonomsko plat: kdor ima v rokah gospodarstvo, je — gospodar, potem pa je itak vseeno, ali mu pravijo demokrat, socialdemokrat, socialist ali pa komunist.

Leta 1945 so ljudje, ki so se takrat predstavljali kot narodni vodniki, s svojo kratkovidnostjo izgubili 12.000 slovenskih fantov; današnji „demokrati“ ene ali druge vrste, se izpostavljajo nevarnosti, da bodo izgubili ves narod, če ne bodo spoznali resnice tistega v Kočevskem gradu na steno izpraskanega opozorila: „Povejte v Ljubljani, da jih bo rešila samo sloga...“ ali tako nekako.

*

Zadnje ure pred odhodom preko Trsta in Milana, preživljam v Portorožu. Pot iz Ljubljane do Kopra odnosno Portoroža, je silno zanimiva. Nekaj se mi sanja, da so imeli Italijani na tej cesti nekje pri Črnem kalu nekaj opravka tik pred napadom na Jugoslavijo, toda zdaj je pač gorska cesta, ki se pri Razdrtem odcepi od avtomobilske ceste iz Ljubljane. Sredi pota, nekje pred Divačo se mi zdi, stoji starinska obcestna gostilna, kjer prodajajo izvrsten pršut, služi pa prostor očividno tudi kot počivališče šoferjev tovornjakov, ki vozijo robo od morja v Ljubljano in obratno. Popolnoma nepoznan svet.

Mesto samo, Portorož, mi je bilo popolnoma nepoznano, saj pred vojno še vedel nisem zanj in tudi zdaj je zame popolnoma nepričakovano doživetje.

Vse je seveda slovensko, toda mojemu tradicionalnemu „slovenskemu“ čutu se upira dejstvo, da ti Slovenci živijo pod palmami, ob morju, v mestu, ki močno spominja na francosko Riviero — kar je seveda povsem razumljivo. Tudi je jasno, da gre za letoviško mesto. Ulice so polne tujih avtomobilov, ljudje so opravljeni v lahka, pisana oblačila, v zalivu se prepeljavajo jadrnice in ob večerih se zapičijo v modrozeleno nebo temni svečniki cipres, ki se dvigajo nad opečnato rdečimi strehami.

Vse mesto je tudi prilepljeno ob hrib, kot lastavičje gnezdo. Zato imajo praktično vsi domovi fantastičen razgled na zaliv in preko njega na hrvaško Savudrijo.

Na drugem bregu od prijateljeve hiše srečam žensko blagega obraza, globokih oči in žalostnega nasmeha, ki me pozdravi z nekim posebnim, plaho radovednim pričakovanjem. Počasi se besede razvežejo: očeta so ji ubili v

poznani logaški klavnici. Spomin iz davnih otroških dni visi nad njo in ji daje neko mirno vzvišeno eleganco. Brez jeze, ogorčenja ali celo misli na maščevanje pripoveduje, kaj se je zgodilo tisti strašni večer. Tudi pod palmami tli slovenska travma...

Iz Trsta se odpeljem v mraku in kmalu nas zajame noč; mene pa spanec, saj sem se po desetih dneh nenehnega gibanja in premikanja slednjič le znašel sam s seboj in s svojimi mislimi.

Moj edini sopotnik v kupeju potuje v Genovo, odkoder bo na turistični ladji odplul v Sredozemlje. Govori dobro angleščino, po rodu pa je celo Slovenec iz Umaga, vendar govori le italijansko. Kolesa me zazibljejo v spanec, iz katerega pa se nenadoma prebudim, ker se mi zazdi, da sem se znašel nekje na odprtem trgu sredi razgibane množice ljudi.

V resnici stojimo na kolodvoru v Benetkah in peron je poln študentov iz skandinavskih držav. Komaj pomolim glavo skozi okno, ko me nekdo nagovori, iz enostavne radovednosti: odkod in kam. Ko mu odgovorim, se še bolj začudi in kmalu se pod menoj zbere pisana družčina Švedov in Norvežanov. Amerika je zanje, ki sicer potujejo vsako leto po dolgem in počez Evrope, še vedno deveta dežela, čeprav domala vsi govorijo boljšo angleščino od mene.

No slednjič vlak požene nazaj v Lombardijo.

Na milanskem kolodvoru vlada neverjetna zmešnjava; tudi tu je študentarija pod nogami takorekoč na vsakem koraku. Po vseh kotih sedijo in čepijo razkuštrani najstniki in vsa kolodvorska dvorana diši po neki čudni mešanici vseh mogočih parfumov, tobačnega dima in človeškega znoja. Komaj čakam, da se zgnetem na letalo.

Polet nad Alpami je nepozaben. Zaman sem se seveda skušal orientirati; saj iz tiste višine ni mogoče niti ugotoviti, kateri vrh je največji. Samo veličastno je vse in skoraj brezmejno.

Ko nas spet zajame noč, oznani pilot, da letimo dobrih sto kilometrov zahodno od Pariza v smeri proti oceanu. Objava me preseneti, ker sem bil prepričan, da bomo leteli kvečjemu preko južne Francije, ne pa tako severno.

Po večerji postane to vprašanje akademsko.

Na Dullesovem letališču me čaka Amerika: nasmejana, prijazna.

Spet sem doma?

II

Že za Miklavževo sem spet v Ljubljani. To pot sem prišel preko Frankfurta, kot opazovalec in poročevalec o prvih rednih slovenskih demokratičnih volitvah. Tistega prvega občutka „domovina“, ni več, navdaja pa me seveda

svojevrstna radovednost.

V Frankfurtu me nekoliko preseneti, ker me uradniki „Adria Airways“ odpravijo v nemščini. Ko stvar dodobra premislim, se mi zdi logično, da je za tako mlado linijo ceneje najemati krajevne ljudi, kot pa uvažati svoje. Letalo je na nivoju katerekoli svetovne družbe, osebje prijazno, postrežba odlična; hrana osvežujoče sveža, če pomislim, kaj nam „futrajo“ na ameriških lokalnih progah.

Naloga, ki me čaka, opazovanje volitev, je toliko bolj zizzivalna, ker je eden kandidatov za predsednika moj osebni prijatelj Ljubo Sirc. Med vožnjo z letalom si sicer dalj časa prizadevam rešiti uganko, kako se je znašel na listi stranke, ki bi ji lahko kot emigrant marsikaj očital, toda, ker ni zadovoljivega odgovora, si pač mislim, da mi bo v teku dogodkov jasno.

No, ob prihodu v Ljubljano, ko smo z avtomobilom zavili na mestne ulice, mi je res bilo takoj jasno, da Ljubo nima absolutno nobene šanse; saj ga ni podprla niti „njegova“ stranka sama. Plakati LDS so sicer vsepovsod, toda z vseh me gleda tisti tipični sladko-trpki nasmeh Janeza Drnovška. Kje je Ljubo? Ljuba nikjer.

Še isti večer ga pokličem in dogovoriva se, da se dobiva naslednji večer v Drama klubu, kjer bo imela LDS še zadnjo tiskovno konferenco za tuje časnikarje.

Da obstaja Drama klub, nisem vedel; Drama mi je nekoč pomenila samo kraj, kamor sem hodil na „oksenštant“ ali kvečjemu na dijaško stojšiče.

Klubski prostori so prijazni in slednjič se prikaže Ljubo. Pohitim k njemu, da ga pozdravim čimbolj „optimistično“; toda že iz daljave vidim, da je mrtvaško resen, da, prepaden. Šine mi na misel, da je mož prišel do istega spoznanja, kot sem jaz sam, namreč, da je njegova „stvar“ brezupna, toda, ko se objameva izdavi iz sebe:

„Dušan je umrl danes zjutraj.“

Dušán Pleničar!

Ostali večer je zame, pa očitvidno tudi za Ljuba, minil kot bi se dogajalo nekaj, kar je bilo popolnoma izven vsake realnosti, ker je bila realnost samo ena:

Dušána ni več...

*

Že prav kmalu po prvih „navdušenih“ volitvah je postalo jasno, da obstaja resna nevarnost, da se bo celoten politični položaj v Sloveniji spet nagnil na levo.

Nekdanja Komunistična partija, ki je zdaj nastopila pod novo oznako, je sicer sprejela pravila demokratične procedure, toda, kot je to naravno za vsako politično stranko, želji po oblasti se ni odrekla. Pri tem ji je močno koristilo splošno razpoloženje ljudi, ki so kljub glasnim opozorilom vendarle

pričakovali takojšnje olajšanje pritiska, takojšnje izboljšanje gospodarskega položaja in morda tudi takojšnjo pomoč iz tujine. Ne enega, ne drugega, ne tretjega ni bilo. Stvari so se temeljito spremenile in celo Stric Sam je v tem času v resnih finančnih težavah.

Če bi hoteli stvar poenostaviti, bi lahko govorili o „preuranjeni demokratizaciji“. Kot je to običajno na zgodovinskih prelomnicah, Slovenci tudi na tisto ob koncu 80-tih let niso bili pripravljeni. Ljudje so sicer z navdušenjem ugotovili, da je Partija naenkrat izgubila moč v svoji pesti, toda v tisti splošni politični evforiji je vsakdo napeljeval vodo na svoj mlin in prišlo je do splošne dezorientacije. Menda še nikdar v zgodovini slovenskega naroda ni bilo slišati toliko odrešilnih programov, kot v tistih prvih mesecih, ko so popustili šivi na prisilnem jopiču, v katerega je bila dotlej stlačena slovenska družba.

Vlada, takšna kakršna je bila, pa ni mogla izvesti tistega dokončnega preloma, ki bi bil potreben za uvedbo polne demokracije. Stari režimovci so ostali na položajih, ker jih vlada enostavno ni imela s kom zamenjati, in ko je to postalo očitno, so se seveda pričele dvigati glave.

Sledili so prepiri in očitki, ki so slednjič pripeljali do padca Peterletove vlade in nove koalicijske vlade, ki se je že vidno nagnila na levo.

Določeno vlogo je pri tem igrala tudi emigracija, ali bolje, nekateri posamezniki med njo. Tu bi lahko govorili o „preuranjeni repatriaciji“, ker so nekateri hiteli, da ne bi zamudili „trenutka“.

Toda večina ljudi v Sloveniji ima o emigraciji čisto določene pojme. Da so jim bili po večini vsiljeni, tega dejstva v ničemer ne spremeni. Emigracije se drži neka stigma, ki se je ne bo nikoli otresla. Zato je bilo njeno poseganje v razvoj doma škodljivo.

Obstaja pa tudi dovolj razlogov za dvome v namene in načrte takoimenovanega Svetovnega slovenskega kongresa. Ti razlogi silijo k razmišljanju, da gre spet za nekakšnega trojanskega konja in da je naivne, od domotožja razbolele emigrante najbrž nekdo potegnil za nos.

Ljudje v Sloveniji si želijo predvsem miru. Po štirih desetletjih enoumja so upehani in jim ni do tega, da bi zdaj barko obrnili in se z isto ihto zagnali v nasprotno smer. Zmeda, v kateri so se znašli ob razpadu Jugoslavije, ni nastopila preko noči, tudi pregnati je ne bo mogoče preko noči.

*

Ko je bil Peterle slednjič prisiljen izročiti državne vajeti v druge roke in so se pričele priprave za prve redne volitve, se je kmalu pokazalo, da bo najverjetnejši izid koalicija Peterletovih Krščanskih demokratov in Drnovškovih Liberalnih demokratov.

Razlika med njima je bila seveda očitna od samega začetka. Liberalni demokrati so izšli iz kroga „Mladine“ in ta je bila v tistih časih še vedno prej

zbirališče anarhistov, kot pa discipliniranih pripadnikov ene ali druge ideologije. Ljudje so stranki očitali, da je ovirala prizadevanja za čim višji obrambni proračun in s tem skoraj razorožila slovensko Teritorialno obrambo. Drug očitke je šel na račun iniciative, po kateri je okrog 160.000 južnjakov iz ene ali druge republike domala avtomatično prejelo slovensko državljanstvo in s tem volilno pravico (ki so jo izkoristili za glasovanje za LDS), medtem ko je stranka istočasno zavirala prizadevanje za politično emancipacijo zdomskih Slovencev.

Slovenski krščanski demokrati pa so bili nekaterim sumljivi zaradi že omenjenih stikov z ideološko emigracijo in zaradi strahu, da bo preko te stranke Cerkev spet terjala dominanten ali vsaj važen položaj v družbi, kar bi lahko oživel predvojni prepir med „liberalci in klerikalci“.

Znotraj stranke same so se slišali ogorčeni protesti proti kakršnikoli povezavi s komunisti, bivšimi ali prenovljenimi, toda slednjič je strankarska disciplina prevladala in koalicijska vlada je po volitvah postala politično dejstvo.

Volitve same so bile pravzaprav antiklimaks, saj je bil rezultat po vnaprejšnjem pristanku krščanskih demokratov na koalicijo z LDS napovedljiv. Dan po prihodu sem imel priložnost gledati na televiziji zadnjo predsedniško debato vseh kandidatov.

Ne vem, kako se je stvar zdela slovenskim poslušalcem odnosno gledalcem, sam sem videl debato, ki se je vršila po vseh pravilih zahodne, ali če hočemo, ameriške politične procedure. Mnenja so bila dobro izražena, moderator spreten, presenetili pa so žolčni napadi ostalih kandidatov na Kučana. Dobre pol ure se je branil enega očitka za drugim, napadali pa so ga vsi — razen Sirc. To je bilo zame, ki me je ta aspekt debate seveda najbolj zanimal, posebej očitno in to v toliki meri, da sem se nekje sredi programa vprašal, ali obstaja morda med Sircem in Kučanom nek dogovor.

No, ko je bilo vsega konec, sem to misel opustil. Kučan je pač igral vlogo predsednika, ki mora pokazati neko velikodušnost, saj je navsezadnje tudi predsednik tistih, ki ga kritizirajo, Sirc, za katerega so potem mnogi v časopisih pisali, da je edini govoril po neki zdravi pameti in logiki, pa je nastopal pač tako, kot bi nastopal na katerikoli drugi debati v Londonu, Washingtonu ali v Moskvi.

*

Kaj naj rečem o volitvah samih?

Moja naloga je bila opazovati, kaj se dogaja in to sem storil na bližnjem volišču. Potek sem lahko primerjal samo z volitvami, ki sem jih doživel še v kraljevski Jugoslaviji, menda leta 1939, ko je opozicijo vodil dr. Maček. Takrat je bilo mnogo hrupa in vpitja: ena stran se je zbirala pred Sokolskim domom,

druga pa pri „društvu“, obe pa sta si dajali glasnega duška in mimoidoče nagovarjali, kako naj glasujejo.

To pot je bilo volišče v avli nekega podjetja. Ker so me mnogi ljudje prepoznali in ker v resnici nisem imel tozadevnega pooblastila, niti dovoljenja, se nisem postavil v avlo in gledal ljudem za hrbtom, kaj počno z glasovnicami, temveč sem v družbi prijateljev stal pred voliščem in pač „opazoval“. Nobenega hrupa, nobenega vpitja, res da tudi nobenega posebnega navdušenja. Ljudje so prihajali mirno tako kot prihajajo v cerkev k maši. Skozi široka okna sem potem lahko videl, kako jih je nekdo najprej poiskal na volilnem seznamu, nakar so jim izročili glasovnico in v dobro vidnih kabinah, so jo potem izpolnili in vrnili v škatlo. To je vse.

Če je bila zagrešena kakršnakoli nepravilnost, je bila zagrešena pri ŠTETJU glasov, toda tam so bili nameščeni opazovalci Evropske skupnosti (tujci) in ti so skrbno zasledovali delo uradnikov, ki so preštevali glasove.

Ti mednarodni predstavniki so imeli v Cankarjevem domu proti večeru tiskovno konferenco, na kateri so podali posamezna poročila, ki so vsa soglašala v tem, da je bil potek volitev povsem normalen, da niso opazili nobenih nepravilnosti, da ni prišlo do nikakršnega incidenta in da je zato treba upoštevati izid volitev, kot resničen izraz volje slovenskih volilcev.

Edini incident, ki je bil omembe vreden, se je pripetil v Kranju, ko je tamkajšnji krajevni kandidat za poslanca, ne vem zdaj več, katere stranke, grobo nastopal na volišču in se potem pritožil navzočim tujim časnikarjem, da vlada v Sloveniji „eine schweinerische Situation“...

Naj omenim še tiskovni center v Cankarjevem domu, ki je bil sijajno organiziran. Tam smo vsi „tuji časnikarji“ dobili potrebne izkaznice obenem z zajetno količino tujcem namenjenega materiala o Sloveniji. V eni stranskih dvoran je bil tudi zaključen televizijski sistem, ki je sprti nakazoval dosežene rezultate v posameznih krajih Slovenije.

*

Rezultat volitev je bil seveda presenetljiv. Celo za tiste, ki so se zavestno odločili „za Kučana“, čeprav jih človek nikakor ne bi mogel zapisati v „komunistično“ kolono. Zakaj tako? Kdo ve. Nekateri so mi zatrjevali, da so volili za Kučana „za nalašč“, ker so ga zadnji večer „tiste ženske“ (mišljena je takratna županja in kandidatka Socialdemokratske stranke) tako grdo napadale. S stališča emigracije ali političnih nasprotnikov poveljnega režima je bil rezultat tudi porazen, saj je bila ena najglasnejših deviz emigracije in skrite domače opozicije: samo na volitve pojdemo, pa bomo videli, kako bodo (komunisti) sfrčali.

Presojati izid je težko, odnosno odvisno, s katerega stališča to delamo: ali kritiziramo „opozicijo“ (krščanske demokrate), ker niso znali razviti pravega programa ali pa ga prodati volilcem, če so ga že razvili; ali pa hvalimo

„levico“, ker se je spet enkrat znašla in znala prodati SVOJ program. Ta je bil ljudem tudi že dobro poznan (pri tem govorimo predvsem o gospodarskem programu, ker se zdaj v Sloveniji presoja veliko več z gospodarskega, kot pa ideološkega stališča) in po razočaranju nad Peterletovo vlado, ki ni zmogla ali znala pričarati takojšnjega izboljšanja, se je ljudem pač pričelo kolcat po „dobrih starih časih“, ko je „cesar dal pol hleba in kar je treba“.

Stara komunistična delovna etika je namreč v Sloveniji še kako živa, predvsem v mestih. Ljudje so navajeni, da svojega dela niso nikdar jemali resno, saj je bila nagrada največkrat odvisna ne od produktivnosti ali iznajdljivosti, temveč od politične naravnosti. Tiste, kot pravijo v Ameriki „9 - 5 filozofije“ v Sloveniji sploh ne poznajo. Osem ur neprekinjenega dela, se jim upira. Vsem po vrsti. Navajeni so vseh mogočih ugodnosti, ki so jih sprejemali v zmotnem prepričanju, da so „brezplačne“. Da je vsa struktura zagrmela prav zaradi teh stranskih „ugodnosti“, jih ni mogoče prepričati.

V tem oziru torej si je levica tudi že zagotovila še en poraz v bodočnosti, ker starega načina življenja ni mogoče obnoviti brez kazni, ki bo neizbežna in spet predvsem gospodarskega, materialnega značaja.

*

Kakšne posebne reakcije med ljudmi ne opazim. Vse je nekam flegmatično, češ, saj smo še kaj hujšega preživeli. Ko odhajam, vlada seveda še ni sestavljena; jasno je le, da bodo „odleteli“ nekateri dosedanji „asi“, med njimi na prvem mestu Dimitrij Rupel, ki je na položaju zunanjega ministra dokazal razgledanost in pravo svetovljanstvo, pa tudi precejšnjo mero tolerance.

Ko spet odhajam iz Ljubljane, me navdajajo mešani, prav za prav vsakdanji občutki. Kakor so si postlali, tako bodo pač ležali. Na obzorju pa jih čakajo problemi, ki bi se jih najbrž ustrašila tudi že dobro vpeljana država, kaj šele skupnost, kakršna je slovenska, ki bi jo vso stlačili v eno samo newyorško predmestje.

Pred odhodom se na ljubljanskem radiu udeležim debate „slovenskih medijskih predstavnikov iz tujine“. Poleg mene je še šef slovenskega servisa BBC-ja in prijazna gospodična, katere ime mi je ušlo iz spomina, ki vodi slovenske radijske oddaje na Švedskem. Moderator nam postavlja vprašanja in nanje odgovarjamo vsak s svojega zornega kota. Kaj smo s tem doprinesli splošni debati, ne vem; vsekakor pa se mi je zdelo upoštevanja vredno, da nas niso enostavno prezrli in da so nas v resnici poiskali z izrečnim namenom, da slišijo naša mnenja.

To je bil moj drugi nastop, prvega sem opravil v poletju, ko sem v daljšem intervjuju odgovoril na vprašanje: kakšni so občutki človeka, ki se po 47-tih letih vrne v rojstni kraj... Kasneje so mi povedali, da so prejeli vrsto telefonskih klicev mojih nekdanjih znancev in drugih ljudi, ki so se čudili „odličnemu jeziku“ in umirjenim pogledom.

V noči pred odhodom iz Ljubljane je zapadel prvi sneg in ko sem gledal goste snežinke, ki so se vrtele pod cestno svetilko, me je skrbelo, kako se bom dokopal do Brnika in do letala.

No, težav ni bilo posebnih; namesto osebnega prevoza pa sem se od sorodnikov poslovil na ljubljanskem kolodvoru in vzel letališki avtobus: ta se bo gotovo prebil do letališča, odnosno bodo čakali nanj, če ga ne bo. V sivem meglenem jutru se je dvignilo letalo nad oblake, kjer me je pozdravilo kristalno zimsko nebo in na njem toplo sonce.

Med povratkom, nad Atlantikom, skušam vse postaviti v neko perspektivo: tista najodurnejša oblika komunizma je brez dvoma odpravljena za vselej. Tudi če ostanejo nosilci njene prakse še nekaj časa na vodilnih položajih, se bodo vendarle morali ukloniti pritisku splošne demokratizacije v Evropi. Navsezadnje vstopa Slovenija, takšna, kakršna je, v celo vrsto mednarodnih ustanov; na obzorju je celo možnost vstopa v NATO, o kateri živahno razpravljajo v vseh vzhodno evropskih državah.

Vojna v Bosni in na Hrvaškem je seveda močno prizadela slovensko gospodarstvo, toda to tudi ne pomeni, da se bo po koncu te vojne zelo hitro spet postavilo na noge, saj se bo spet odprl „južni“ trg. Vsaj tako vsi upajo in ne vidim, zakaj naj ne bi bilo tako.

Vpliv zahodnega sveta je naravnost nezaslišan. Navzočnost angleščine je tolikšna, da človeka osupne. Ne le v reklamnih napisih in oglasih, temveč tudi in predvsem v gostinskih obratih in v industriji. V Ljubljani je cela vrsta tujih, tudi ameriških trgovin in v nekdanji Kreditni banki, kjer je bila pred vojno menda kavarna Emona, je zdaj hitro-postrežna restavracija Dairy Queen.

Vse to me navdaja z optimizmom. Spremembe, ki je prišla konec osemdesetih let, osebno nisem pričakoval pred novim tisočletjem, se pravi pred letom 2000. Torej je vsa stvar, po mojem osebnem urniku deset let „naprej“. Deset pridobljenih let, ki so mi verjetno tudi omogočila, da sem rodno zemljo še enkrat doživel in se nadihal njenega zraka.

Dobil sem vtis, da je ločitev od juga dokončna. Za končno sodbo je seveda še veliko prezigodaj, toda tisti najhujši strah ljudi, ki so trdili, da Slovenija gospodarsko ne more obstati, se ni uresničil. Spričo dejstva, da je odpadel ves „južni trg“, je treba v resnici govoriti o nekem slovenskem gospodarskem čudežu, ki ga priznavajo tudi strokovni opazovalci iz tujine, Slovenci so danes v mnogih ozirih na prvem mestu med vsemi ljudstvi nekdanje komunistične vzhodne Evrope.

In slednjič tista slovenska skoraj „mačja“ karakteristika, da se znajdejo v vseh položajih, se mi zdi najboljše in najtrdnjše jamstvo, da bosta država in narod obstala in dosegla svoje mesto v mednarodni družbi.

„V posvetovanju narodov odslej ne bomo več obsojeni na molk...“

Še meni samemu se je zdelo komaj verjetno; toda sredi marca leta 1993 sem spet na poti v Ljubljano. Frankfurtsko letališče mi je zdaj že dobro poznano in nič manj zoprno. Nobenega prostora, da bi se človek vsedel in nekoliko spočil med čakanjem na zvezo. Na skupini stolov v glavni čakalnici "C" sedi gruča japonskih turistov. Tam so ob sedmih zjutraj, ko prispem, in ob desetih, ko odidem na letalo za Ljubljano; še vedno sedijo tam, kot lipovi bogovi. Opazil sem, da imajo med seboj nekakšnega „purša“, ki je nenehno hodil na avtomate za hrano in jim prinašal coca-colo, krompirjeve rezine in tiste „mini-preste“. „Junk food“ pravijo Američani. No, Bog z njimi.

V Ljubljano prihajam za mesec dni po službenem nalogu. Moje delo je v glavnem na Ameriškem centru. Ambasada se je komaj dobro organizirala in zdaj išče prostore.

Skoraj me je kap, ko sem izvedel, da je med poslopji, ki prihajajo v poštev, na prvem mestu rumena vila s skrivnostnim stolpom tam na nekdanji Bleiweissovi, poleg nove zgradbe Moderne galerije. V posloplju je zdaj Osrednja tehnična knjižnica, zame pa je „zgodovinskega“ pomena, ker so me tam 8. januarja leta 1942 po aretaciji pred Batovo palačo zasliševali italijanski karabinjerji in me pri tem primerno obdelovali s pestmi in štebalastimi nogami.

Žal so se pogovori zavlekli in tako mi v času, ko sem bil v Ljubljani, ni bilo dano, da bi stopil v poslopje ter si podrobneje ogledal notranjščino, posebno še klet, kjer sem prebil mizerno noč, predno so me zjutraj odpeljali v „Šempetro kasarno“...

Drugi dan po prihodu v Slovenijo je bila prva predpomladna nedelja in preživel sem jo v arboretumu v Volčjem potoku. Pomlad je res potrkala na slovensko zemljo, čeprav je od planin še vedno vlekel mrzel veter.

Med povratkom v Ljubljano se ustavimo v neki obcestni krčmi nekje pri Trzinu. Na parkirnem prostoru sta stala dva avtomobila s tržaško registracijo. Že med prvima dvema obiskoma so me Ljubljjančani opozorili, da je najzanesljivejše znamenje, da je neka gostilna „dobra“, če stoji pred njo avtomobil z italijansko registracijo...

Res je bila dobra. Bolj iz radovednosti kot iz potrebe sem naročil ocvrte kalamare in nisem bil razočaran. Težava je v tem, da ne vem, kako se tista gostilna imenuje, če me še kdaj zanese v tisti konec...

*

V Ljubljani sami — če najprej odpravim oštarije — grem na kosilo največkrat v Operno klet. Dobra hrana, gromozanske porcije in miren ambient... prepeval je največkrat Pavarotti.

Seveda me je zaneslo tudi k „Šestici“ slavnega imena, zunaj mesta pa h

Kirnu v Podpeči, Poku na Brezovici, Gorjancu v Kozarjah, pa k Žabarju na Viču, enkrat tudi v Unionsko klet, z ambasadorjem, medtem, ko je pri sosednji mizi prepeval — Lojze Peterle s svojimi fanti. Tudi slavni „Daj-Dam“ še eksistira, vendar so me ljudje svarili naj ne hodim tja. No, nisem se mogel vzdržati, preveč je bilo sentimentalnih spominov. Svarila so bila seveda upravičena. Ko sem plačeval pri blagajni, se prikaže eden gostov; v „servietii“ je imel zavito nekakšno meso, „žvarovno“ prav za prav, in jo je pustil blagajničarki na pultu: „To še za mačka ni dobro,“ je zakričal in odvihral na ulico. Pa ni nihče tekel za njim, da bi plačal...

Na cvetno nedeljo gremo k maši na Brezje. To pot sem prvič tam in kot prvo novost sem odkril, da je za parkiranje na parkirišču treba plačati. Pa ni cerkvena last, temveč last „Turističnega društva“. Cerkev sama mi je seveda poznana z nešteti fotografij, toda naravnost pretrese me njena neposredna okolica. Človek bi pričakoval nekakšne romarske „štante“, kjer bodo na prodaj molitveniki, pa molki in križci, obeski in razglednice, toda tam pred cerkvijo na Marijinih Brezjah je pravi semenj. Prodajajo takorekoč vse, od copat do sekir in grabelj, jerbasov in kosišč. Tudi tu ne vem, ali gre za sejmarje na cerkveni zemlji ali na zasebni. Vtis, ki ga človek dobi, je porazen. Brezje so vendar povezane s tolikimi slovenskimi zgodbami, „Brezjanska Mati božja“ je šla z nami na vse vetrove sveta, domala vse slovenske v taboriščih in zdomstvu zgrajene kapele so ji posvečene, tu na kraju, kjer naj bi bil njen „domicil“, pa taborijo kramarji vseh vrst in motijo ljudi, ki prihajajo tja s posebnimi nameni...

Jezo si ohladim v gostilni tik cerkve, ime sem pozabil, kjer je vse zasedeno, toda rezervacije spoštovane in brez odloga dobimo prostor. Za apetit — šilce domačega brinjevca...

V slovenskem parlamentu je živahno. Pričele so se kazati prve razpoke, ki so v času, ko to pišem, že zadobile kritičen značaj. Kot „tujca“ me predvsem preseneti odločitev o nadaljevanju plač članov PREJŠNJEGA parlamenta, v primerih, ki niso dobili primerne zaposlitve, ali ko so se morali zadovoljiti z „neprimerno“ zaposlitvijo.

Krščanska demokracija se še posebej otepa kritike z leve in desne. Stranka je seveda vsaj nominalna naslednica predvojne SLS, se pravi „klerikalne“ stranke. Ta je bila večinska na zadnjih še demokratičnih volitvah leta 1922, ko je prejela 52% glasov, kasneje, pod diktaturo, pa kljub temu tudi ni nikdar prejela manj kot 40% glasov.

Iz nje sta izšla tudi vsaj dva človeka, ki sta se zapisala v zgodovino: Janez Evangelist Krek in Anton Korošec. Ljudje, ki se ju spominjajo, bi radi, da bi nova stranka sledila njunim naukom, ne pa se spuščala v grešno koalicijsko z mladimi komunisti. Potrebna nam je močna osebnost, pravi nekdo, dober

govornik, spreten taktik in predvsem — poštenjak, ki nam bo govoril resnico. Ta definicija bi lahko brez težav definirala dr. Antona Korošca. A takega človeka stranka danes nima.

Druga veja „nekomunistične Slovenije“ se nagiblje v nacionalizem. Toda ta nacionalizem ni tisti nasilni pojav, ki se je razpasel marsikje po vzhodni Evropi in je v resnici — šovinizem. Slovenski nacionalizem dobiva izraz predvsem v zavzemanju za „slovenstvo“. Navsezadnje je prav to „slovenstvo“ ali občutek zanj odgovorno, da je ta narod sploh obstal skozi stoletja. To potrjuje tudi včasih skoraj težko razumljiva toleranca do neslovenskih južnih bratov. Res je seveda, da povečini govorijo slovensko brez vsakega akcenta in zato niso v hipu prepoznavni.

Bolj prepoznavna je angleščina: ta je navzoča na vsakem koraku in pod vsemi mogočimi okolnostmi. Nekoč je bilo to samo vprašanje glasbe, danes je že vprašanje jezika: ljubljanski najstniki so razvili poseben žargon, baziran na angleščini ali na ameriškem „slangu“.

Tisti, ki jih skrbi „slovenstvo“, so seveda zaskrbljeni tudi nad tem pojavom. Druge skrbi gospodarstvo. Res je namreč, da deluje v Ameriki cela vrsta korporacij, ki bi brez posebnih težav lahko kupile vso Slovenijo. Parlament si zato prizadeva za nov zakon o investicijah; tako, da bo „volk sit in koza cela“... slovenska koza seveda... Tujce je treba privabiti, a jih ne ustrašiti s preostrim zakonom, ta pa spet ne sme dovoliti, da bi pokupili pol Slovenije... „Tall order“, bi rekel Amerikanec.

*

V mesecu, ki je sledil, sem se popolnoma vživel v ritem Ljubljane. Zjutraj na avtobus, ki je točen, čist in miren. Pred pošto se tre ljudje, ki hitijo na vse strani, in zvečer spet na avtobusno postajo tam nekje pod nekdanjo Novo založbo in nazaj domov.

Med hojo po ulicah se zaman oziram po obrazih, ki bi jih poznal: vse mora biti starejše, mladina sploh ne prihaja v poštev. Nikogar ne srečam. Pač, Ljubo Sirc je spet v Ljubljani, pa v kavarni Union posediva in skušava analizirati, kaj se je zgodilo. Natakariji ga prepoznajo po nastopih na televiziji in to je tudi zame trenutek, ko sem najbližje neki „slavi“. Sam sem popolnoma anonimen, le v banki me uradnica nekam začudeno pogleda, ko prebere moje ime na diplomatskem potnem listu, ko menjavam dolarje.

Na avtobusu, s katerim se vozim, je največ študentarije, ki se ali izkrca ali vkrcata tam nekje na Aškerčevi, kjer se prično fakultete. Moda je enostavna: blue jeans. Edina razlika, vkolikor morem presojudati, je, da nosijo dekleta kar moške hlače, ki so temu primerno ohlapne, ne „designer jeans“, na katere prisega ameriška mladina. Kakšne objestnosti ne opazim. Mladina je mirna, pogovori „sotto voce“ in sploh je vse tako disciplinirano, da si človek skoraj zaželi malo ameriškega kričanja.

Trgovine so polne, nekatere izložbe prvovrstne. Na robu Trga revolucije naletim na „štant, na katerem prodajajo glasbene kasete vseh vrst, z vseh koncev sveta. Prodajalke so — Korejke. Kako so te zašle v Slovenijo, se človek lahko samo vprašuje.

Tudi nisem opazil kakšnega posebnega beračenja. Samo v Čopovi ulici, tisti, kjer promet ni več dovoljen, se pravi od pošte do Tromostovja, sedi na tleh ženska nedoločene starosti in doji otroka, zraven pa steguje roko. Kdo je, ne morem ugotoviti. Neka ljubljanska „zrihtana“ gospa jo opazuje z očividno nejevoljo.

V antikvariatu pred Magistratom kupim zemljevid „Kozlerjeve“ Slovenije, obenem pa občudujem izložbo srebrne posode v trgovini takoj za mostom. Za Prešernom prodajajo sadje in tam opazim turške pomaranče z rdečim, ne zlatim mesom; zelo osvežujoče in smešno poceni (za moj žep).

In kar je človeku, ki se je petdesetletij potepal po svetu, najbolj nenavadno: vsi, ali domala vsi, ki jih srečujem na ulicah, vsi govorijo slovensko. Logično? Logično, pa vendar, kako nenavadno!

*

Zaključne misli težko pišem skoraj leto dni po povratku iz Ljubljane. Medtem namreč so se primerile stvari, o katerih med mojim bivanjem v Ljubljani še ni bilo nobenih sledi, čeravno je bilo jasno, da se Kučan in Janša „ne moreta“. Tudi se mi zdi, da je časopisna kampanja, ki je bila že v „mojem“ času precej ostra, zdaj zadobila široke, močno zideologizirane in po mojem tudi — škodljive dimenzije, kar ne more pripeljati nikamor, kvečjemu v novo bridkost slovenskega naroda.

Rešitev vidim v dveh smereh: predvsem v gospodarskem razmahu. Za leto 1994 celo mednarodni opazovalci pripisujejo Sloveniji možnost 1 odstotne gospodarske rasti, kar je po štirih letih padanja in stagnacije vsekakor zadovoljivo.

Še bolj značilno je, da ta prognoza ne upošteva možnosti, ki se bodo odprle, ko in če bo slednjič rešena bosanska kriza, in ko in če bo slednjič sklenjen nek dokončen sporazum med Srbi in Hrvati. V tistem trenutku namreč bi se slovenskemu gospodarstvu odprle možnosti za hiter vzpon, saj bi lahko nemudoma izpolnilo celo vrsto potreb na jugu.

Drugo, kar me navdaja z upanjem, je postopno združevanje politično sorodnih ljudi. Da bi ostala tista truma strank in stranic, ki so se pojavile takoj po samostojnosti, s tem seveda ni računal noben preudaren človek. Kljub temu je bila strankarska razcepljenost — in je še vedno — luksuz, ki si ga Slovenci ne morejo privoščiti. Razlike med zapisanimi stališči posameznih strank, celo tistih, ki naj bi si bile diametralno nasprotni, so tako brezpomembne, da bi jih nepoučenemu človeku lahko zamenjali, pa ne bi opazil nobene bistvene različnosti. Seveda bo to združevanje pripejalo do

čistejše, morda celo svetovno nazorske delitve naroda ali vsaj volilcev, toda tu bo pač moral priti na pomoč pojem prave demokracije, ki je v tem, da ima vsakdo pravico izraziti svoja mnenja in dolžnost, da se pokori tistemu, katerega je na demokratski način potrdila večina, kot vodilo za prihodnost.

Najhujša dediščina starega režima pa je vsekakor korupcija; in ta mora biti izkoreninjena brez ozira odkod izhaja in kakšen naj bi bil njen namen. Ljudje, ki delajo z rokami, morajo biti prepričani, da sadovi njihovega truda ne bodo izkoriščani v nedovoljene, nemoralne in nesocialne namene posameznikov. Drugače povedano — ustvariti in obdržati je treba medsebojno zaupanje in sodelovanje.

V vprašanju tistih, ki so štiri ali pet desetletij preživeli kot ponižanci in razžaljenci, bi si drznil zapisati, naj se oprijemljejo predvsem resnice, zakaj samo v njej je odgovor in razlaga njihovega nekdanjega in sedanjega zadržanja. Moralno je emigracija, če hočete — zmagala. Režim, ki naj bi za stoletja vneprej začrtal pot slovenskemu narodu, se je sesul, čeravno vseh njegovih ostankov ni mogoče odstraniti preko noči.

To potrpljenje pa ne sme pomeniti odtegotovanja in molčanja. Emigracija si bo upravičeno mesto v slovenski družbi priborila samo, če bo v tej družbi aktivno sodelovala; od blizu ali od daleč, je vseeno. Toda samo odkrito, pošteno izražena mnenja bodo narodu pomagala pri presojanju. Robantenje za zaprtimi vrati pa ne more imeti nobenega drugega učinka, kot poglobljanje lastne zagrenjenosti in nadaljevanje tistega sovraštva, ki je Sloveniji v preteklosti prineslo toliko gorja.

Pot v bodočnost namreč ne pelje skozi maščevanje in netenje novih strasti iz ogorkov starih, temveč skozi zavest, da je šel slovenski človek v tem stoletju skozi zgodovinske preizkušnje, in da dejstvo, da še vedno stoji na svoji zemlji, dokazuje, da je vse te preizkušnje uspešno prestal.

Bolelo je res, močno, nenehno, občutno, toda ta bolečina ni bila bolečina posameznikov, bila je bolečina vsega naroda, zato jo bo tudi samo VES narod lahko uspešno premagal in rodovom, ki prihajajo, izročil v last resničen raj pod Triglavom.

O. N.

VSTAJENJSKA NAGRADA ZA LETO 1993

Kakor že več kot tri desetletja, je tudi letos bila podeljena literarna nagrada Društva slovenskih izobražencev v Trstu Vstajenje. Nagrado podeljuje književnikom iz zamejstva in zdomstva, denar zanjo pa poklanja openska hranilnica in posojilnica. Dobitnik literarne nagrade za lansko leto je bil **Tone Brulc**, avtor krajših črtic iz življenja Indijancev, v katerih opisuje navade, verovanja in življenje v preteklosti prvotnih prebivalcev Južne Amerike.

Ocenjevalna komisija, ki so jo sestavljali letos Diomira Fabjan-Bajc, prof. Zorko Harej, prof. Martin Jevnikar, urednik Mladike Marij Maver in prof.

Zora Tavčar, se je sestala v prostorih Slovenske prosvete na ulici Donizetti 3 in pregledala 25 knjig, ki so bile lanska književna bera zamejstva in zdomstva. Po temeljiti presoji so soglasno odločili, naj se literarna nagrada VSTAJENJE podeli slovenskemu pisatelju **Tonetu Brulcu**, ki že skoraj petdeset let živi v Argentini in ki je lani pri založbi Mihelač v Ljubljani izdal zbirko črtic z naslovom „Vardevanje angelčka“.

Ocenjevalna komisija je menila, da njegov poetični slog in slikovito prikazovanje življenja Indijancev in Slovencev v tem delu sveta, polnem magije, zasluži pozornost zaradi svoje novosti. V knjigi manjkajo predvsem opisi navad Indijancev-Mapuchev z argentinskega juga, ki jih je pisatelj že poslal založbi (zahvalni praznik - ngillatun, šamansko presajanje zdravja idr.), ki so v zvezi tudi s Slovenci — to so potomci Benigarja (Stipetov) iz Ilirske Bistrice; ti Ivanko Urbančič iz Slovenske vasi preprosto kličejo za teto in botro.

Vse te navade, živali in obredna žrtvovanja so že del preteklosti in so povečini že izginile: krstni boter nima več tiste važnosti, ki jo je imel prej, mrtvi novorojenci se ne pokopavajo več na drevo, ptič jokavec-*karau* je že izumrl, pravljичno bitje *yasiyateré*, ki ga še nihče ni videl, živi samo še v pravljicah babic, ki z njim strašijo poredne otroke, porodnic ne mečejo več v zrak, da bi lahko rodile, ker je bilo to prepovedano že v prvem stoletju po odkritju Amerike, nikomur ne pride več na misel, da bi se igral s škorpionji, le demokracija je pustila milijone „ljudi na robu“. Na robu velikih mest in na robu življenja.

Pikareska „Sedem dni prahe“ Martina Pokljukarja naj bi bil dokaz, da se Slovenci ne močimo od zgoraj in od spodaj, ampak da znamo sežigati življenje nič slabše kot drugi narodi.

Nauk? Kaj mora res vsaka verska knjiga vsebovati nauk? Ta prav gotovo vsebuje dva, če ne celo tri. Tako je še zmožen pisati nekdo, ki v življenju sploh ni videl Ljubljane, Slovenije pa že petdeset let ne; drugi bi bil, da take vrste književnost morejo pisati Argentinci, ki so dediči indijanskih kultur in njihovi uničevalci obenem; tretjega bi pa vzeli lahko kar iz naslova: Vardevajmo jezik, bdimo nad njim, pazimo ga, skrbimo zanj, da bo obstal, gojimo ga, ne mešajmo ga po nepotrebnem. Glagol „vardevati“ je uporabljal že Primož Trubar, oče naše književnosti, torej ima izpričano zgodovino vsaj nad štiristo let pri nas, le da se je kljub naši maloštevilnosti uporabljal nekod v enem pomenu, drugod v drugem. Če verujemo Primožu Trubarju, ki je pred smrtjo vzklíknil: „Jest sim subo viero inu jazik ohranu!“ in ki ga je uporabljal pri pisanju v pomenu skrbeti za, čutiti nad, gojiti, drugače pa njegove korenine dobimo že v sanskrtu.

Španski izraz za vardevanje je *velatorio*, vardevati-*velar*. Izgubil se je pomen „*velar las armas*“, ko so bodoči vitezi morali čuti in premišljevati vso noč oboroženi, preden so jih potrdili v viteze. Če bi se izgubil samo pomen, bi še šlo; izgubilo se je viteštvo samo, Brulc nam hoče samo ohraniti te drobce preteklosti.

Kot nevesta
si me sprejela s poljubom.

Ob tebi se ustavil
je truden korak.

V dolini med griči
spoznala
me domača je cesta.

V tvojem objemu
sem sanjal o domu,
o gnezdu domačem,
cerkvičeli
in potoku na vasi.

V tvojih očeh
me pozdravil je
modri obok
nad gorami.

V tvojem smehljaju
spet bil sem
brezskrben otrok.

Rad bi napil se
tvojih poljubov
z vonjem
domačih dobrav,

da utešil bi željo
sive tujine,
da s popotnega plašča
prah dolgih cest
bi oprav.

Slovenija,
razkleni me
oklepa tujine,
čez ocean
rokó mi podaj.

Ne prosim te
ne dóma ne kruha,
le sprejmi me
berača,
zopet v svoj raj.

Močno me objemi
in s poljubi prikleni
me na srce.

Privij me
za vedno k sebi
med razpokane goré,
kjer prijatelji moji
trohné.

Še o Kučanovem obisku v ZDA

V svojem pismu (Slovenec, 23. aprila) g. Karl Bonutti nadvse naklonjeno opisuje obisk predsednika Milana Kučana, istočasno pa se pritožuje zaradi „pristranskih poročil“ o clevelandskih Slovencih. Vsekakor se soočamo z zanimivo igro: na eni strani se potegujejo za zaščito „človeških pravic“ preživeli voditelji komunistične diktature, kjer so se vršile najbolj krute zlorabe človeških pravic — od sistematičnega varanja ali ustrahovanja poštenih rodoljubnih partizanov res množičnih pokolov komunističnih nasprotnikov ter poniževanja božiča na navadni delavnik vse do sedanjega divjega lastninjenja, nepregledne vrste afer in milijonskih tatvin ter obračunavanja s časnikarji in vsakim, ki si upa preglasno obsojati komunistične zlorabe in morečo nekaznovano korupcijo. Na drugi strani pa se pritožuje nad pristranostjo v Slovincu tisti g. Bonutti, ki že dolga leta v Clevelandu uživa „prijateljstvo“ urednika, ki stalno objavlja nadvse ugodna poročila o vsaki njegovi (ali dr. Rado Lenčkovi) dejavnosti, srečanju ali obisku, medtem ko ni npr. objavil niti besedice o predavanjih in razstavah znanih Bonuttijevih nesomišljenikov ali o Slovenskih študijskih nagradah, niti o naših učbenikih slovenskega jezika, o življenjepisih uspešnikov kot ohijskega Lincolna Franka Lauscheta (kjer so sodelovali vsi živeči predsedniki ZDA, trije ugledni ameriški rektorji univerz, učenjaki kot dr. Bardis, itd.), o slovenski knjigi o slovenskem ameriškem slavčku Ivanu Zormanu, ali o angleškem izidu krasno prevedenih in ilustriranih Cankarjevih Podob iz sanj, pač pa je objavil nič koliko sramoten in podtikanj na naš račun in spet preprečil objavo odgovorov tistih, ki so takšno pristranost obsojali.

Ko ga je dr. Dimitrij Rupel, ki je bil leta 1989 en semester njegov gost in za kogar je Bonutti v Ameriki zbiral finančna sredstva, imenoval za častnega konzula, smo spet brali poročilo, da se je otvoritve konzulata in ustoličenja g. Bonuttija baje udeležilo (skupaj z ameriški gosti in komunistični diplomati) „več kot 200 gostov; sprejem so bojkotirali le naši poklicni bojkoterji“. V kratkem odgovoru sem takrat pisal, da je v Clevelandu na desettisoče Slovencev, torej je po tej (ne)logiki več desettisoč poklicnih bojkoterjev, ki so seveda podobno „bojkotirali“ tudi sprejeme raznih komunističnih veličin in praznovanje komunističnega jugoslovanskega (ne slovenskega) narodnega praznika 29. novembra. Slednjega sta npr. g. Bonutti in konzul Vajgl organizirala kar na Clevelandski državni univerzi — verjetno edin slučaj v ameriški zgodovini, ko je kaka ameriška univerza dopustila (ne da bi se zavedala!) v svojih prostorih proslavljanje komunističnega praznika. Ker je dr. Bonuttijev prijatelj in propagandist g. dr. Rudolf Susel odboru Prijateljev Ameriške domovine, ki so mu svetovali, naj me ob pomanjkanju dopisnikov povabi k sodelovanju, kategorično izjavil, da „dokler bo on urednik, ne bo nič

mojega objavil", sem dopis „Osprejemih in poklicnih bojkoterjih“ po posvetu izročil znanemu primorskemu narodnemu delavcu g. Lojzetu Bajcu, ki ga je zanesel uredniku s prošnjo, naj bi ga objavil — bodisi z mojim ali njegovim podpisom, ali kakor že hoče. G. Susel je objavo odklonil, pozneje pa dostavil, da lahko da stvar v presoju g. Bonuttiju. Pomagali smo si tako, da smo članek razmnožili, v Argentini pa ga je v veliko zadovoljstvo čitateljev objavil list Tabor. Bojim se, da se usoda Slovencev ne bo obrnila na bolje, dokler bodo človeške pravice „brani“ preoblečeni komunisti, nepristranost pa g. Bonutti.

G. Bonutti poroča, da je bil kot za druge vladne predstavnike „obveščen in tudi naprošen, da koordinira clevelandski del obiska“. Prav nič ne dvomim, da je to res za slučaj g. Kučana (kjer je z g. Sušljem tudi poskrbel za njegov dolg „intervju“ v Ameriški domovini) in tudi v primeru drugih komunističnih veličin. Vem pa, da je g. Bonutti ponovno skušal vsiljevati svojo koordinacijo in urnik tudi več nekomunističnim politikom, ki so jih povabile druge skupine, med njimi Slovenski ameriški svet. Naj od mnogih imen omenim samo visokega gosta, ki mi je telefoniral, če bi se lahko po odprtem sestaku za javnost zgledil pri nas, da se otrese nezaželene Bonuttijeve vsiljivosti. Tudi ko je Ameriška slovenska katoliška jednota, največja slovenska katoliška organizacija v Ameriki, že povabila na začetek proslavljanja svoje stoletnice ameriškega veleposlanika v Ljubljani g. Wendta, si je g. Bonutti (ki mu je včasih ta jednota pomagala, a je pozneje izstopil) drznil pritiskati na jednotinega predsednika g. Kogovška, naj se jednota odpove gostiteljstvu, kar je glavni odbor na posebni seji odklonil.

G. Bonuttija moti moje poročilo, da je bilo na Kučanovem sprejemu v narodnem domu okrog 250 gostov. To sem, kot še marsikdo, povzel iz dopisa ameriškega časnikarja Williama Millerja, ki je bil že leta 1985 „gost republiškega komiteja za informiranje“ v Ljubljani (Delo, 10. sept. 1958) in je odtlej kot poročevalec za izseljenske skupine zelo laskavo pisal o Popitu, podpredsedniku jugoslovanske vlade Kazimirju Živku Preglu, konzulih Lenardiču, Vajglu in Jančarju, doma izbranemu zgodovinarju ameriških Slovencev in zagovorniku takrat režimske linije Matjažu Klemenčiču in seveda pogosto tudi o g. Bonuttiju. Ker je bil prav naklonjen tudi g. Kučanu in je skrbno opustil vsako omembo zapletov z Janšo in demonstracij (o čemer je bil obveščen), res nisem imel razloga misliti, da bi udeležbo podcenjeval, že zdavnaj pa so nas izkušnje naučile, da je treba biti previden pri dr. Bonuttijevih navedbah (kar je še 2. marca letos potrdilo tudi poročilo lista Plain Dealer, ki pove, kako si je g. Bonutti z navedbo neresničnega podatka omogočil vstop v nek clevelandski politični odbor, kar je javno obžaloval kot odborovo napako predsednik odbora, odvetnik mestnega sveta pa je izjavil, da bi g. Bonuttija zaradi neresnične navedbe lahko postavili pred sodišče. Kako častno je to za častnega konzula in Slovence, je vprašanje, ki bi se morali o njem zamisliti vsi Slovenci posebno pa še zunanje ministrstvo). Sam ob pisanju pisma prijatelju in sodelavcu, uredniku mesečnika Misli v Avstraliji

(čigar kopijo sem v prezasutosti za uporabo morebitnih podatkov poslal tudi uredništvu Slovenca, ki je odlomke dne 2. aprila objavilo med Pismi bralcev), šenisem imel kakih drugih poročil, razen klica (in omenjega pisma) ameriškega časnikarja, ki mi je zaupal, kako vidno „nervozen“ je bil g. Kučan na clevelandski občini in kako zaskrbljeno so pozneje pazili spremljevalci, če ga ne bo morda on sam kaj vprašal o Janši. Imel sem še več telefonskih pomenkov s Slovenci v Washingtonu, kjer je visok uslužbenec vprašal g. Kučana, zakaj komunisti v Sloveniji tako kradejo. G. predsednik je baje najprej zanikal kak tak problem, potem pa prebledel, ko je ob navedbi konkretnega primera milijonskih zneskov spoznal, da so nekatere podrobnosti dobro znane tudi vsajdvema uglednima strokovnjakoma v Ameriki. A slednjega nisem poročal, saj bo prej ali slej prišlo v javnost iz drugih virov.

Tudi če bi sprejeli Bonuttijevo maksimalno cenitev (390 udeležencev), bi šlo še vedno za razmeroma šibko udeležbo, če se npr. spomnimo množic na Peterletovem sprejemu na vsem odprti Slovenski Pristavi, ali kakih 800 udeležencev na blagoslovitvi spominske kapele pri Sv. Vidu in to na delavnik (v sredo 24. maja letos).

Glede ostalih podrobnosti, ki motijo g. Bonuttija, naslednje: kot sam dobro ve, so bila vabila v resnici razposlana brez naslovov in zgolj v imenu Ameriške slovenske skupnosti v Velikem Clevelandu (The American Slovenian Community of Greater Cleveland), kakor sem poročal. To je bila zelo drzna in varljiva oznaka, saj take organizacije v Clevelandu sploh ni, v ameriško slovensko skupnost pa spadajo tudi politično nevtralni, a komunizmu nenaklonjeni Slovenci ter župnije in številne katoliške in protikomunistične usmerjene organizacije in ustanove, ki nikakor ne predstavljajo „neznatne manjšine“, ampak veliko večino vse slovenske skupnosti. Verjetno zaradi kočljivosti obiska, ki je žal spet pomagal polarizirati slovensko skupnost v Ameriki, nista bila nikjer omenjena niti konzulat, niti odbor Americans for Free Slovenia, ki se nanjskljuje g. Bonutti. Ob ustanovitvi tega odbora, je bilo objavljeno, da bo razpuščen takoj, ko doseže svoj namen, to je priznanje Slovenije po Ameriki, za kar je požrtvovalno delalo tudi na stotine drugih posameznikov, društev in ustanov, nekateri že mesece pred ustanovitvijo odbora in zraven tega tudi še za priznanje po drugih državah, od Islandije, Nemčije in Anglije do Argentine, Avstralije in Japonske. Medtem ko mi na moja vprašanja predsednik odbora g. Edmund Turk še ni odgovoril, mi več drugih odbornikov pismeno sporoča, da niso nikdar odobrili, najbi bil ta odbor Kučanov gostitelj v narodnem domu, čeprav eden pravi, da je manjša zasedba privolila na odborovo udeležbo pri sprejemu v pisarni AMLA. Enako poročajo, da niso nikdar odobrili kakega „priznanja Slovenski izseljenski matici za njene zasluge“, o čemer smo brali v slovenskem tisku.

G. Bonutti omenja, da sta se (očividno po zaslugi njegove „koordinacije“) udeležila sprejemov tudi dva clevelandska škofa (eden slovenskega in drugi italijanskega rodu), a mislim, da ni pretirano reči, da nobeden teh ni dovolj

poznal ozadja, niti ni vedel za Janšino odstranitev in množične demonstracije v Sloveniji. Podobno je februarja 1988 nasedel clevelandski škofijski list, ko je objavil intervju in sliko (z Bonuttijem) bivšega oficirja OZNE, ki se je predstavil kot pisec članka za jezuitsko revijo America in izjavil, da v Sloveniji sledijo mlademu Marxu, ki je postavil „religiozno ustvarjalnost na isto raven kot gospodarsko ustvarjalnost“! Žal urednik ni vedel, da je bil Marx že v prvem letniku univerze strupen in borben ateist in slovenski marksisti menda niso sledili gimnazijcu ali šolarju Marxu. Zgrozili pa so se vsi tisti, ki so poznali tega „humanega“ marksista in člana partije še iz povojnih zaporov! Ker slovenski župniki znajo slovensko in prebirajo tudi tisk iz domovine, so pač bili bolj previdni in tako bili med tisoči „poklicnih bojkoterjev“, ki se sprejema niso udeležili.

G. Bonutti omenja, da je bil g. Kučan na zajtrku, ki so ga začeli z molitvijo in je obiskal tudi cerkev sv. Vida (kjer ga ni sprejel g. župnik, ampak ameriški kaplan, kakor ga tudi v Washingtonu za razliko od drugih predsednikov ni sprejel predsednik Clinton, ampak le podpredsednik Gore). Ne morem si kaj, da ne bi pomislil na dvojno mero. Mar niso nekoč predsednika vlade g. Peterleta sramotili, češ, da bi lahko molil doma in mu ni bilo treba hoditi molit v Ameriko? Bi znal tudi danes kak karikaturist narisati angelčka Kučana, kako v Ameriki moli?

Pisec tudi trdi, da se je g. predsednik želel srečati s predstavniki vseh slovenskih organizacij in spoznati življeje ameriških Slovencev. Le zakaj potem ni bilo v Clevelandu nobenega sprejema, ki bi se ga lahko svobodno udeležili tudi vsi tisti rojaki in celo Amerikanci, ki niso bili na Bonuttijemem ali „odborovem“ spisku? Zakaj ni bilo nikjer priložnosti za običajna vprašanja in odgovore, kot smo jih vajeni z obiskov nekaterih drugih visokih gostov iz Slovenije, vključno ameriškega velposlanika Wendta in ki so domala obvezni za ameriške politike, vključno predsednike ZDA?

Le še kratek komentar na Bonuttijevo trditev, da je „za ameriške Slovence Milan Kučan demokratično izvoljeni predsednik Republike Slovenije in kot takega so ga tudi sprejeli.“ Ta trditev je brez dvoma resnična za nekatre dobre in vsega spoštovanja vredne ameriške Slovence, ki pa poznajo v glavnem le levičarski tisk, kjer je g. Kučan dobil mnogo skrbno pripravljene enostranske publicitete (vidimo ga celo na sliki kot fantka, ki igra violino) in kjer je bilo več poudarka na papeževem odlikovanju kot na dejstvu, da je posvetil domala vse svoje življenje od študentskih let dalje gradnji komunizma, ko je moral dolga leta biti božič navaden delavnik.

Toda bolj obojestransko poučeni Slovenci v Ameriki ne verjamemo, da je bil g. predsednik izvoljen res povsem demokratično. Le pogledjmo! Noben ameriški predsednik ne more biti izvoljen, ne da bi šel skozi ognjeni krst številnih javnih debat najprej z večjim številom ostalih kandidatov, nazadnje pa še z najmočnejšimi tekmeci. Se je g. Kučan kdaj podvrigel takemu demokratičnemu procesu? Vsa kega predsedniškega kandidata in tudi vsakega

predsednika v demokracijah neprestano zaslišujejo tudi najrazličniji časniki in tisti, ki znajo staviti najtežja ali celo najbolj razburljiva vprašanja, so priznani kot posebno važni nosilci demokracije. Heleni Thomas so zaradi ostrine njenih vprašanj in poročil v Washingtonu priredili časnikarski banket. Kako pa se v Sloveniji godi npr. Vidi Petrovčič in drugim, če si drznejšo postavijo tako neprijetno vprašanje? Javnost ima tudi pravico vedeti za kampanjske finančne prispevke, njihovo višino in njihov vir. Koliko je g. Kučan porabil denarja za svoje kampanje in od kod ga je dobil? Kakšna je primerjava z drugimi kandidati? Televizijska in radijska omrežja v Ameriki in drugih demokracijah skušajo zagotoviti za javne nastope „equal time“ ali isti čas vsem kandidatom za isto politično službo. Kako je bilo in je s tem v Sloveniji? Je g. Kučan sprejel kako odprto, necenzurirano debato npr. z g. Janšom, dr. Podobnikom, dr. Sircem ali drugimi nesomišljeniki, morda celo z Novo zavezo? Še nekaj! Ali ni res, da je tudi na tisoče ali desetstisoče priseljencev iz južnih republik še pred volitvami prav na hitro dobilo državljanstvo, s čimer se je znatno povečala volilna baza za g. Kučana in druge bivše komuniste, v nedogled pa se je zavlačevala podelitev potrebnih dokumentov izseljencem, ki bi pretežno volili za demokratične, nekomunistične kandidate? In ali ni res, da se je pod nacionalnimi gesli predstavljal za desničarja voditelj stranke, ki je po volitvah pokazal svojo pravo rdečo barvo, kjer gre seveda spet za prevaro volivcev v dobro komunistom? Vsakega kandidata za najvišja mesta v Ameriki tudi temeljito raziskujejo in kjer so dokaže korupcija ali kakršno koli protizakonito dejanje, je precej verjetnosti, da tak kandidat ne bo izvoljen ali pa mora odstopiti, kot se je npr. zgodilo z veliko večino izvoljenemu predsedniku Nixonu, ker je ščitil krivce nezakonitih dejanj. Kako pa je z raziskovanji korupcije in nezakonitih poslov (vključno kupčij za drobce tržne prodajne cene) in kako z zasluženimi kaznjami za krivce v Sloveniji?

Naj bi si vsi volilci in vsi časniki zapomnili in uresničevali tudi zgornje „teste“ demokratičnih političnih volitev vsaj v bodoče!

VAŽNO OPOZORILO UPRAVE IN UREDNIŠTVA

Začasne spremembe poštnih naslovov:

Ker je inž. Anton Matičič obolel in iz zdravstvenih razlogov ne more opravljati svojega dela pri „Taboru“, obveščamo naše naročnike in sodelavce, da naj začasno pošiljajo

1. naročila, nakaznice in reklamacije na naslov:
Bogoslav Sustersic, Gral Vacca 988, (1686) Hurlingham,
Buenos Aires, Argentina.
2. Vse dopise, članke in ostalo pošto na naslov:
Dušan Dimnik, A. Alvarez 2184, (1602) Florida, Buenos
Aires, Argentina.

KRONIKA DOBROVSKE FARE

(Zapiski župnika č. g. J. Klopčiča)

(Nadaljevanje)

Briclju iz Dobrove je samo rekel: „Pazite se!“ Ta je bil precej nagnjen na partizansko stran. Zanimivo je, kar je rekel Glaviču: „Vi ste videli streljanje na Šujci.“ (prejšnji dan sta bila tam po nedolžnem ustreljena Peter Malovrh in Dovjak Anton.) „Dobro si zapomnite, da vi niste nič videli!“ In Glavič mu je moral reči: „Hvala.“

Jaz sem prišel zadnji na vrsto. Rekel mi je: „Takrat, ko je prišlo na Dobrovo vojaštvo, ste vi dajali znamenja z zvonom. Kadar je prišel kak oddelek vojakov, je v cerkvi pozvonilo. Tako je poročal komandant, zato vas jaz ne morem izpustiti in boste morali iti v Ljubljano k tistemu komandantu na zagovor.“ Odgovoril sem mu, da sem pripravljen iti vsak čas, če hoče. Tako so skoraj vsi odšli, otala sva sama z organistom in oni iz Tomačevega. Naročil sem obleko za Ljubljano in čakal, kdaj bomo šli. Okrog štirih popoldne nam bivši jugoslovanski orožnik pove, da bomo šli popoldne vsi domov. Čez dobro uro se res odpro vrata; izpustili so vse druge, jaz pa sem ostal. Organist je doma povedal, da bom izpuščen, zato mi niso prinesli nič večerje od doma.

Čakal sem in upal, da se bodo tudi zame odprla vrata. Ker ni bilo nič, sem sedel na zaboj, molil brevir in premišljeval, kaj bo v Ljubljani, če me odpeljejo tja. Ker prejšnjo noč nisem nič spal, sem okrog osmih zaspal. V polsnu sem slišal prihajati in odhajati avtomobile. V sobi nad menoj je ves čas neko hodilo. Mislim, da je tudi gori nekdo „spravljen“ in ga čaka ista usoda kot mene. Večkrat sem od zunaj slišal klice: „Pronto!“ In spet sem čakal, da se odpro vrata in me odpeljejo. Zasanjal sem... Videl sem, kako me peljejo skozi vas. Potem sem na župnijskem dvorišču stal v gruči ljudi; to so bili Dobrovci, ki bi morali gledati mojo ustrelitev. Zaklical sem: „Živel Kristus Kralj!“ in se zbudil. V hipu sem bil popolnoma miren. Zunaj so hodili vojaki. Dremalo se mi je, zato sem ob kakih devetih legel na deske. Po tleh sem položil svoj talar, pod glavo sem zvil suknjič, pokril pa sem se z zimsko suknjo. Tako sem spal do kakih treh zjutraj. Potem sem vstal, ker sem vedel, da ne bom več zaspal. Začel sem premišljevati, kako je moglo priti do tistih sanj. Spomnil sem se, da je opoldne, ko mi je karabinjer Luschari prinesel obed, iz čajnega lončka zлил

neko višnjevkasto tekočino, ki se je držala roba lončka. Morda so kaj primešali jedi ali čaju, kar je povzročilo tako razburjenje živcev. Pozneje kakih posledic nisem čutil. Drugi dan so mi prinesli zajtrk in kosilo. Še vedno sem čakal, da me odpeljejo v Ljubljano. Bil sem tako nepočakan, da sem jim za prevoz celo ponudil svojega konja in voz.

Ob enih popoldne me pokličejo v vežo. Tam je stal brigadir Cosov. Čutil sem težave v prebavilih in glava me je bolela. Brigadir mi pove, da se je prepričal, da je bilo tisto zvonjenje kot ponavadi in da grem lahko domov. Moral sem se zahvaliti. Potem sem pobral svojo obleko in šel. Zapor je trajal 54 ur.

Medtem se je zunaj vse pomirilo. Partizani so opravili svoje „junaško“ delo, potem pa so se poskrili. Mobiliziranci so se vrnili domov. Ob teh dogodkih pa so izgubili življenje nedolžni ljudje: Malovrh Peter, po domače Škofov iz Šujice, je z drugimi vaščani stal sredi ceste in se pogovarjal. Ko so zagledali karabinerje, so se umaknili. Peter je čez Dolinarjev travnik stekel proti domu. Tam ga je zadel strel iz puške. Streljal je financar N. N. (ime nečitljivo), ki ga je samo ranil. Do mrtvega ga je potem ustrelil karabinjer Laimo. Nekoliko pozneje se je od dobrovske strani pripeljal po cesti tesar Dovjak Anton, ki je delal na Dobrovi pri Gnezdu. Brez vesti ga je ustrelil isti karabinjer Laimo. Iz Ljubljane je prišel v Stransko vas zidar Kozamernik Jernej, Andrejovčkov iz Stranke vasi. V hiši pri Matevžku so ga dobili vojaki. V njegovi naravi je bilo, da mu je šlo vedno na smeh. Vojaki so smatrali, da se jim posmehuje, zato so ga odvedli na karabinjersko postajo. Tam so ga ustrelili, da je padel v vodo. Da bi bil gotovo mrtev, so za njim vrgli bombo, ki ga je popolnom raztrgala. 12. maja je vse skupaj s tremi partizani vred pokopal g. Franc Kokelj.

Ta brezvestni napad je imel za posledico, da je zelo obolel zdravnik dr. Puc. Sicer so ga iz zapore izpustili takoj prvi večer, a brigadir Cosov mu je zagrozil da, če se na Dobrovi še kaj zgodi, bo on med prvimi ustreljen, ker da je on vodja dobrovskih partizanov. Ker so že bolnega vlekli v zapor in je tam, čeprav ga je tresla mrzlica, dal svoj površnik zobotehniku Kumarju, ki je bil v samih hlačah in srajci, se je še bolj prehladil. Poleg tega je toliko živčno trpel, da je dobil vnetje srca in je moral septembra v bolnišnico, kjer se je zdravil pol leta. Tudi pozneje, ko je meseca marca 1943 prišel domov, je prisotnost karabinjerjev, posebno brigadirja Cosova nanj tako vplivala, da je le počasi okrevал. Šele ko so Lahi odšli, je postal bolj živahen, popolnoma pa se ni opomogel.

V zvezi s tem naj omenim še drug žalostni dogodek, ki se je izvršil malo prej. Že od začetka okupacije so v Ljubljani tiste ženske, ki so bile preveč prijazne z italijanskimi „kavalirji“, strigli na balin. Če bi to navado obdržali, bi bilo proti koncu te dobe ostrizanih polovico „narodnih“ gospodičen in gospá. Tako se je zgodilo, da so bile tudi na Dobrovi ostrizene Glinarjeve tri hčerke: Marija, Francka in Ivanka, dalje neka Joža Babnik, ki je stanovala v

Kovačevi bajti. Oče je bil z Dobrove, mati pa Dalmatinka. Ta družina ni bila na posebno dobrem glasu, medtem ko so bile Glinarjeve dobre. Ostrižena je bila tudi Marica Rihar. V šoli je bila pridna, domača vzgoja pa je bila slaba. Ta je bila prijazna z Italijani in s partizani. Intimno se je spoznala z nekim zagrizenim Italijanom in rodila otroka. Nameravala sta se poročiti, a je moral prej iti. Pisal se je Morena. Vse to sem omenil že prej.

One tri sestre so mislile, da so karabinjerji tu zato, da delajo red, kakor so to delali v Jugoslaviji orožniki. Zadevo so javile karabinjerjem in osumile nekatere, katere so pozneje karabinjerji zaprli. Zaradi tega so od partizanov dobile svarilno pismo. Tudi to pismo so odnesle karabinjerjem. Osumile so Mirka Peljhana iz Stranske vasi, da je on napisal to pismo. Karabinjerji so ga pripeljali na svojo postajo in ga tam silno pretepli, da bi priznal. Ker ni pisal, ni priznal in so ga izpustili... Kmalu potem je bil pri stari elektrarni ustreljen neki partizan. Ta dekleta so ga šle gledat in karabinjerjem izjavile, da je bil to eden tistih, ki so jih strigli. V noči od 1. na 2. maj 1942 so prišli partizani, vse tri odpeljali in jih ustrelili. Zakopane so nekje v Ključu na hribu Bukov vrh. Potem so partizani staršem celo leto zagotavljali, da so žive. Starši so jim dajali hrano in obleko.

Proti koncu aprila 1942 smo morali dati na občino shraniti vse radio aparate. Na Dobrovi ga niso nikomur več vrnili. V Gabrju ga je dobila nazaj samo Peklaj Ana, Dleskovka, ki je navdušeno delala za partizane. Ker na občini ni bilo primernih prostorov za shrambo, je prišel tajnik Sadar k meni, da bi jih spravili v župnišću. Ker pa se sobe v drugem nadstropju niso mogle zakleniti, niso več silili in jih odnesli k Mežnarju. Tam so jih neke noči v juniju vse ukradli partizani. O tem sem pozneje zvedel sledeče:

Tajnik Sadar Ivan in občinski sluga Dolinar Jože sta bil navdušena za partizane. Sadar je bil poleg tega še velik hinavec. Partizani so od njiju zahtevali aparate, a se jih sama od sebe nista upala dati, zato so se na nekem sestanku v Grabnu pri Kramarju dogovorili, da bodo fingirali vlom. Sluga Dolinar jim je povedal številke tistih aparatov, ki so bili dobri. Da bi se Mežnar preveč ne prestrašil, so ga o vsem prej obvestili. Tako so prišli in odnesli več aparatov, med njimi tudi mojega. Z mojimi se niso dosti opomogli, ker sem iz njega pobral vse žarnice in zato ni deloval.

13. junija so partizani umorili očeta in dva sinova Mravlje na Brezovici, starejšega sina pa so odvedli s seboj v Ključ in ga tam umorili. V nedeljo po umoru so se moj nečak Klopčič Jožef, Jakob Oven iz Gabrja in še tretji iz Gabrja odločili, da gredo kropit nesrečne žrtve. Peljali so se z Zelovim konjem. Med tem časom so partizani sporočili dobrovskim karabinjerjem, da se bodo ob treh popoldne skozi Razore peljali trije partizani. Ker so se omenjeni trije fantje vrnili skozi Razore prej, kot pa so tja prišli karabinjerji, sta onadva iz Gabrja srečno odšla domov, moj nečak pa je šel obiskat svojega prijatelja Andreja Končana, ki je stanoval v hiši Ane Kušar št. 9. Sedeli so na klopi pred hišo. Medtem so prišli karabinjerji čakati „partizane“. Opazili so te pred hišo

in začeli streljati. Malo prej je prišel tja tudi Jože Kušar, posestnik na Draževniku št. 3, obiskat svojo sestro Ano. Ko je slišal streljanje, je mirno rekel: „Zdaj bo pa treba iti domov.“ Naredil je nekaj korakov proti tam stoječemu kozolcu, pa ga je zadel strel in je obležal mrtev. Nečak Andrej, njegova žena in Anka so se vrnili v hišo. Kmalu so v hišo prišli karabinerji, češ, da se tam skrivajo partizani. Vse so premetali. Nečak in Andrej sta morala potem peljati mrtvega Kušarja na karabinjersko postajo, kjer so jih zaprli in sta bila vso noč v ječi skupaj z mrličem. Čez nekaj dni so ju odpejali v Ljubljano. Obtožili so ju, da sta sodelovala s prevratnimi elementi. Pred sodiščem sta bila oproščena, pa so ju kljub temu odpeljali v internacijo. Ker smo delali na to, da bi ju rešili, so ju čez dva meseca pripeljali nazaj. Postavili so ju drugič pred sodišče. Ponovno sta bila oproščena, pa ne glede na to obsojena na štiri leta konfinacije. Tako so sodelovali karabinerji in partizani, ki so se uradno preganjali, v resnici pa so oboji morili poštene ljudi. Konfinacijo sta prestajala v južni Italiji v Bonifici-Pistici, provinca Matera. Tam sta bila do razpada italijanske vojske. Andrej se je ob razpadu podal proti domu, prišel je v Renicci, kjer so bili drugi interniranci z Dobrove, a domov ni prišel. Moj nečak je menda ostal tam, kjer je delal kot risar za nekega inženirja. Zdaj je verjetno pod angleško oblastjo.

Po majskih dogodkih so karabinerji vse dobrovske duhovnike imeli za komuniste in so vsem pobrali „*lascia passare*“ za Ljubljano. Gospod Gogala je v drugi polovici junija nastopil svoj kanonikat v Ljubljani. Na g. kanonika Mraka, ki je bil že v 81. letu starosti, so dogodki zelo vplivali. Potreboval je boljše postrežbe, kakršno sem mu mogel nuditi jaz, zato sem se konec junija dogovoril s kanonikom Vovkom, ki je takrat imel skrb za begunske duhovnike, da bi ga prepeljal v Zavetišče sv. Jožefa v Ljubljano. Ker je s tem soglašal tudi škof, se je g. Mrak 2. julija 1942 preselil v zavetišče. In ravno ob pravem času. Z julijem se je začelo novo trpljenje, odhod iz župnišča z vsemi posledicami.

6. Novi partizanski napadi

Zjutraj 8. julija so se razširile vesti, da imajo partizani zasedene vasi do Kozarij, in da mobilizirajo. Na cestah ni bilo nobenega prometa. Povsod tišina, kot da so se vsi izselili. V župnišču smo delali naprej. Hlapec Miha Oblak se je skrtil pod pod, ker se je bal partizanov. Okrog treh popoldne je Alojzij Kušar z Dobrove prišel na njivo in naročil plevicam, naj se umaknejo, ker bodo partizani napadli karabinjersko postajo. Bil je oborožen. Ženske so se umaknile v župnišče. Ob štirih se je napad začel in je trajal kakšno uro. Partizani so streljali izza hiš na vasi, karabinerji iz svoje zabarikadirane postaje. Ubit ali ranjen ni bil nihče. Okrog šeste ure so iz Ljubljane priropotali kamioni, partizani so jo „hrabro“ odkurili, za ljudi pa se je začelo trpljenje. Ob pol sedmih sem iz župnišča opazil, da se italijansko vojaštvo pomika proti župnišču. Hlapca Miha, ki je bil skrit, sem že prej poklical v župnišče. Vsi smo se zbrali v kuhinji. Ko so vojaki prišli na dvorišče, sem šel ven. Zahtevali so

takojšnjo preiskavo župnišča. Dovolil sem jim in so res vse preiskali. Hlapca so takoj zastražili v kuhinji. Po preiskavi smo morali vsi v kuhinjo, kjer smo čakali komandanta. Ko je prišel, je hotel vedeti, če so bili tudi tu partizani. Ker jih res ni bilo, smo rekli da jih ni bilo. Posebno hlapca so pestili, kje je bil. Končno so vojaki odšli, mi pa smo ostali. Komandant je že tedaj rekel, da bodo zasedli župnišče. Med sobno preiskavo so vojaki kaplanu zmaknili srebrno uro in 900 lir; vse, kar je imel na mizi. Meni pa so iz pisalne mize ukradli dve dobri nalivni peresi.

Drugi dan — v četrtek, 9. julija — je od komandanta prišlo povelje, naj izprazni eno stran župnišča, levo ali desno. Odločil sem se, da jim odstopim levo stran. Iz jedilne shrambe in kašče smo začeli vse nositi v kuhinjo in druge spodnje prostore. Knjižnico v 1. nadstropju smo prenesli na desno stran. Karbinjerji so se začeli takoj vseljevati. Vozili so se s kamioni, od vaščanov pa sta jim morala pomagati Vrbe in Čepon. Proti večeru je prišel komandant in videl, da je kuhinja na moji strani, zato je odločil kar po svoje: spodaj so zasedli desno stran, v 1. nadstropju levo stran, v 2. nadstropju vse. Spet smo začeli prenašati na levo in desno. Drugo jutro je še enkrat prišel pogledat in spremenil svoj načrt: spodnji prostori bodo za karabinjerje, prav tako 2. nadstopje, 1. nadstopje pa bo ostalo meni. Pa smo se spet selili, od spodaj in od zgoraj v 1. nadstropje. Ker sem imel rezervni štedilnik, smo ga prenesli na hodnik in tam uredili kuhinjo. To smo uredili v petek. Tedaj so partizani spet streljali iz gozda nad župniščem. Italijani so živčno utrjevali poslopje. Najprej so okna zabili z debelimi hrastovimi plohi, katere sem imel nad svinjaki. Pred glavna vrata so pripeljali bunker, katerega so prej imeli na karabinjerski postaji. Okrog župnišča so napeljali žično ograjo, ki je tekla po sredi njive. Partizani so jih iz gozda opazovali, kako delajo. Kadar se je prikazal kak vojak, so začeli nanj streljati. Na polju je bila zrela pšenica in ječmen, mi pa smo morali sedeti v župnišču.

7. Gori! Gori!

V soboto zvečer so hoteli iti domačini domov pa jih vojaki niso pustili. Tako smo vsi skupaj opazovali „hrabrost“ dobrovskih karabinjerjev.

Takoj zjutraj je začela goreti Mesarjeva hiša, kmalu potem se je pokadilo iz Pleškovega poda in hleva. Nato je začel goreti Gnezdov pod, hlev pa je obvaroval velik kostanj, ki je rasel med hlevomi in podom. Istočasno je pogorel tudi Šinkavčev hlev. Gorelo je tudi v Gabrju in smo ugibali, kje gori. Pozneje smo zvedeli, da so pogoreli: Zelov hlev, Riharjeva hiša in hlev ter Štrekljev hlev. V Razorih se je pokazal dim iz Ovnovega hleva in iz hiše Ane Kušar. Pri požiganju se je najbolj odlikoval že večkrat omenjeni karabinjer Laimo. Ta je hotel zažgati tudi Ovnov pod, pa mu je neki italijanski častnik to ubranil. V Brezju je ta čas pogorela Blaževa, zdaj Žlampetova hiša in pri Andreju (Bernik). Nobeden od teh ni bil udeležen pri napadu na karabinjerje.

Bila je to pač znana italijanska vojaška metoda.

V soboto 11. julija smo mirno glegli k počitku. Civilistov: Vrbeta, Čepona, Šimca in Mrvačevega Ivana, niso pustili domov, da bi šli zjutraj k maši. Polegli so kar po zgornjem hodniku na žimnicah, katere sem jim dal na razpolago. Okrog pol noči me pokliče Vrbe in pove, da gori hlev. Vstal sem in videl, da je res. Kakor je bilo videti, je začelo goreti v drvarnici, na severvzhodnem delu gospodarskega poslopja, ki je bil zidan v obliki velike črke L. Ogenj je bil silovit. V drvarnici je bilo kakih 20 metrov suhih drv in čez petsto suhih bukovih butar, nad drvarnico pa veliko trdega lesa in pet metrov borovih hlodov, 5 cm debelih, pripravljenih za eventualne potrebe. Tam je bil tudi les za vrtno ograjo, katero sem nameraval popraviti prihodnje leto. Pred magacinom je bilo 10 metrov bukovih drv za organista. Na tem prostoru je bila še lanska slama in detelja ter seno tega leta. Detelje je bilo čez tisoč kg, sena pa več kot deset tisoč. Vsekakor zadosti za mogočen kres. Živina: tri krave, telica in konj — je bila v hlevu. V svinjaku je bila plemenska svinja in trije prašiči. Vse je gorelo, a živina se ni oglasila. Nisem vedel, ali je že vse mrtvo ali pa so jo odpeljali. Da bi šel pogledat, me karabinjerji niso pustili. O spanju ni bilo govora. Karabinjerji so ves čas streljali, metali bombe, da je bilo res strašno. Vso noč smo bili budni. Ker je bilo župnišče polno karabinjerjev, nisem mogel misliti drugega, kot da so oni zažgali. Da bi pri toliki straži mogel kdo priti blizu, nisem mogel verjeti. Ker sem poznal italijansko zahrbtnost, sem se čutil v nevarnosti. Ob morebitnem ponovnem napadu bi nas lahko vse pobili. Odločil sem se, da se umaknem iz župnišča. Že tisto noč smo spravili skupaj svojo stvar: obleko, živila, posebno suho meso in salame ter se pripravili, da zjutraj odidemo. Svoj sklep sem povedal komandantu, ki je bil tedaj financarski marešalo Guido Ottazi. Moj sklep so odobrili. Zjutraj sem po kurirki (I. B. iz Razor) poslal poročilo o dogodkih g. škofu, ki je s posebnim pismom odobril moj načrt.

Ob petih zjutraj sem hotel iti pogledat, kaj je z živino, pa me straža ni pustila ven, ker brigadir Cosov še ni vstal. Čez eno uro sem spet poskusil in mi je uspelo priti ven. Stopil sem v hlev in telička je takoj veselo zamukala kakor vsako jutro. Vsa živina je mirno prežvekovala. Da je preživela, se je treba zahvaliti dejstvu, da nad živino ni bilo nič krme. Okna so bila odprta, da je notri prihajal zrak. Tam je bilo malo topleje, a ne toliko, da bi živina čutila. Tudi v svinjakih je bilo vse v redu. Pogorelo je stranišče za posle, ki je bilo pod nadstreškom pred svinjakom, a streha je ostala.

Čeprav se sliši neverjetno, je vendar res, da so zažgali partizani.

Takoj nato so vaščani, ki so se zatekali v župnišče, odgnali živino in konja na vas, kjer je ostala do srede novembra 1943, to je skoro 17 mesecev.

Še isti dan se je okrog 10 dopoldne podrl požgani zid nad hlevom na obok živinskega hleva in ga zrušil, ker je bil že slab. V teku dnevu se je sesul še obok nad drugim delom hleva. V tem delu je ostalo vse, kar sem imel notri in smo vse srečno rešili. Tako je ostal samo obok nad magacinom, kjer sem hranil

zapravljivček in sanke, kar je tudi ostalo. Drugo poljsko orodje: dva voza, kose, grablje, gnojnični sod in druge malenkosti, je vse zgorelo. Kar je bilo železnega, je izpod ruševin pozneje izkopal moj dobri hlapec Miha.

Drugo jutro sem šel v cerkev, da opravi nedeljsko mašo. K maši je prišlo kakih 30 ljudi. Namesto pridige sem molil rožni venec. Pri deseti maši je bilo nekoliko več ljudi. Popoldanskih molitev ni bilo. Družini sem rekel, naj po kosilu nekoliko počije, ker ponoči niso spali, potem se bomo pa selili. Sam sem iskal za kaplana in zase stanovanje, kamor bi hodila spat. Kaplan Mozetič, gospod bolj sam zase, nas je prejel, ko smo se preseljevali v župnišču, samo gledal, pa tudi zdaj mu ni bilo dosti mar, kje bo zdaj stanoval. Hotel je ostati kar v župnišču. Jaz sem vedel, da nam kot dušnim pastirjem v župnišču ne bo mogoče ostati, ker ljudje k nam ne bodo mogli hoditi, meni pa izhod iz župnišča ne bo mogoč, ker so imeli ključke karabinjerji.

(Sledi)

DAROVALI SO

SOCIALNI SKLAD TABORA

	dol.
Ziernfeld Henry	100
Čadež Boris	20
Meglič Ignac	15
V spomin na moža Hilarija	
Žukovec Nežka	10
Zakrajšek Ivanka	15
Tomšič Franc	15
Dejak Ignac	15
Kraljič Franc	12
Krnc Janez	10
Ferkulj Edi	10
Mlakar Marija	5
Škerl Franc	5
Genorio Karol	5
Staniša Franc	5
Pogačar Jože	7
Blatnik Albin	7
Berkopec Stane	5
Resnik Rudi	2
Koželj Jože	2
Vrečar Viktor	2
Kus Franc	2
Trpin Jani	2

TISKOVNI SKLAD TABOR

	dol.
Ziernfeld Henry	200
N. N., Thunbury, Ont.	80
Mozetič L.	45
Pepevnak Franc	25
Kokelj Franc	20
Meglič Ignac	15
Kuk Avguštin	15
Sterle Martin	15
Gorjup Jože	10
Kolenc Tone	10
Genorio Karol	10
Platnar Janez	7
Kreže Franc	7
Seljak Anton	7
Škerl Franc	5
Petrič Fani	5
Resnik Rudi	5
Urbanc Peter	2
Kastelic Ivan	2
Rozman Janez	2
Društvo Tabor - Cleveland	500
Turk Janez, PTK Inc.	310
V spomin na Ireno Primožič	

G. in ga. Blaž Vavpetič	20
Boh Jože	20
Kolar Ludvik	3
V spomin pok. dr. Franceta	
Pepevnaka so darovali sledeči:	
Kolman Mara	50
Kadunc Marička	20
Kunovar Ivan	10
Butinar Antonija	10
Jakoš Ivan	10
Galič Alojz	10
Limoni Janko	10
Coffelt Mici	50
Dr. Mejač Miha	50
Mejač Franjo	50

kan. dol.

Slak Florijan	50
V spomin moža	
Strojin Ana	10
Planinšek Jaka	dol. 20

kan. dol.

Ivan Bračnik	5
--------------	---

ZA ROŽMANOV DOM

Martin in Vera Globočnik	dol. 200
V spomin padlim domobrancem	
16. čete Stiškega udarnega	
bataljona	
Bančič Janez	50
Kraljič Franc	15
V spomin na	
pok. Venclja Dolenca	
Lamovšek Stane	50

v pesih

Ob obletnici smrti	
Vinka Brumna	
Brumen M.	50
V spomin Marici in	
Francu Golob	
Brumen M.	50
Rev. Guštin Jože	30
Rebozov Branko	40
V spomin na padle	
domobrance 24. čete	

Buda Stane	20
------------	----

SKLAD ZA RAZISKOVANJE MEDVOJNIH IN POVOJNIH POBOJEV V SLOVENIJI

	dol.
Ziernfeld Henry	200
V spomin na moža Viktorja	
Zakrajšek Ivanka	50
Košir Ivanka	50
Slak Florijan	418
N. N., Thurnbury, Ont.	95
Pepevnak Franc	50
Kokelj Ančka	60
Kokelj Franc	50
Dejak Alojz	50
Dejak Franc	50
Dolinar Pavla	50
Ferkulj Edi	50
Matašič Janez	50
Staniša Franc	50
Kastelic Jože (38)	50
Kus Rudi	25
Kastelic Karolina	25
Kralj Julka	25
Dolenc Anica	25
Stražar Franc	30
Pavlin Peter	30
Zupančič Alojz	20
Valant Sonja	20
Mehle Franc	20
Kozina Franc	20
Sebanc Feliks	20
Pavlin Peter	25
Mehle Franc	25
Babič Alojz	15
Potočnik Blaž	10
Berkopec Stane	10
Zadnikar Vili	100
Zupančič Hinko	100
Dular Milan	50
Berkopec Ivan	20
Dovjak Jože	20
Oreh Filip	20
Hočevar Matej	20
Štih Anton	50

VSEBINA

Spominske plošče pod medijskim bojkotom - <i>I. Žajdela</i> ...	145
Črne bukve - <i>Rado Bordon</i>	146
Rupnik — ljubljanski župan? - <i>dr. S. Kociper</i>	147
Spominska obeležja - <i>po I. Ž.</i>	149
Pričevanje o zvestobi - <i>Tone Brulc</i>	152
Teharje - <i>M. Kožar - Ribnica</i>	157
Vtisi in zapisi z obiskov v Sloveniji - <i>P. B.</i>	158
Vstajenjska nagrada za leto 1993 - <i>O. N.</i>	178
Slovenija moja - <i>Ivan Korošec</i>	180
Še o Kučanovem obisku v ZDA - <i>dr. E. Gobec</i>	181
ZA ZGODOVINO - Kronika dobrovske fare - <i>J. Klopčič</i> ..	186
DAROVALI SO	192

NAŠA NASLOVNA SLIKA

V letu slovenskega protikomunističnega plebiscita so prav tako kot povsod drugje dne 6. avgusta 1944 tudi na pragu slovenske prestolnice, v Devici Mariji v Polju, zbrane množice odločno obsodile zločinsko rdeče prekucništvo prav za časa tuje okupacije ter vsemu svetu za zgled glasno izpovedale zvestobo Bogu - Narodu - Domovini.

Hurlingham
Suursal
Correo
Argentino
(Bs. As.)

TARIFA REDUCIDA
Concesión N° 1596

FRANQUEO PAGADO
Concesión N° 2619